

Seilin saaren opastusjärjestelmän uudistus

Mikko Helminen ja Taina Niemi 2012

Saaristomeren tutkimuslaitos

Sisällysluettelo

1 Johdanto	5
2 Seilin saari ja Seilin eristyslaitos 1619–1962	8
2.1 Saaren luonne	8
2.2 Saaren historiaa	8
2.3 Arkeologinen kulttuuriperintö	10
2.4 Rakennettu kulttuuriympäristö	14
2.5 Luontoympäristö	16
2.6 Huomioita	19
3 Seilin opastusjärjestelmä	22
3.1 Opastetaulut	22
3.2 Kirkkoprojekti ja matkailuyrittäjien tuottamat palvelut	33
3.3 Saaristomeren tutkimuslaitoksen vieraat	35
3.4 Huomioita	35
4 Kohti opastusjärjestelmän uudistamista	38
4.1 Kerroksellinen ja mosaiikkimainen Seilin saari	38
4.2 Saavutettavuuden haasteita	38
4.3 Ehdotuksia Seilin opastusrakenteen muutokselle	39
Lähdekirjallisuus	42

1 Johdanto

Seilin saari eteläisellä Airistolla on historialtaan poikkeuksellinen sekä luonto- ja kulttuuriperinnöltään rikas paikka. Saari sijaitsee maisemaltaan omaleimaisella saaristoalueella ja herättää erityistä kiinnostusta sekä kulttuuri- että luontomatkailijoissa. Saaren menneisyys lepraan sairastuneiden henkilöiden ja myöhemmin mielenterveyden ongelmista kärsineiden siirtolana on tehnyt Seilistä myös valtakunnallisesti tunnetun kulttuuriperintökohteen.

Alueella on tehty 1990- ja 2000-luvulla useita saaren kulttuuriperintöä ja luontoympäristöä koskevia perusselvityksiä. Mika Miettisen toimittama Seilin saaristoalueen luontoa koskevan kartoituksen yhteenveto julkaistiin vuonna 1997. Leif Lindgrenin laatima Seilin pääsaaren luonnonhoitosuunnitelma valmistui vuonna 2007. Seilin saaristoalueen arkeologista kulttuuriperintöä on kartoitettu pääosin 1980-luvulta lähtien tehtyjen arkeologisen kulttuuriperinnön selvityshankkeiden seurauksena. Vuosina 2009–2011 Seilin arkeologia -hankkeessa tehty arkeologinen inventointityö on laajentanut entisestään kuvaa Seilin rikkaasta aineellisesta kulttuuriperinnöstä. Seilin kohdistuvasta turismista ja saarella kävijöiden kokemuksista on laadittu selvitystyö. Tämän matkailualan koulutusohjelmaan Yrkeshögskolan Noviaan laaditun työn teki Mikael Heinrichs vuonna 2011.

Seilin menneisyyttä on tutkittu 1800-luvun lopusta lähtien. Lars Wilhelm Fagerlundin Suomen leprahospitaaleja käsittelevä väitöskirjan Seilin hospitaalia käsitellyt nide ilmestyi vuonna 1886. Tämän jälkeen hospitaali ja myöhempi sairaala ovat olleet keskeisesti osa muun muassa Atso Sarvilinnan (1938) mielisairaanhoidon kehitystä Suomessa käsitellyttä väitöstutkimusta, Åke Sandholmin (1973) hospitaalien kirkolliselämään keskittyvää tutkimusta sekä 2000-luvulla Jutta Ahlbeck-Rehnin (2006) Seilin pakkosiirtolan naispotilaita koskevaa väitöstutkimusta. Saaren historiaa on koottu lyhyemmin muun muassa

Kuva 1. Näkymä Seilin saaren keskiosassa sijaitsevalta sairaalan maatilalta kohti historiallista hospitaaliaueta. Juhana Ahlamo.

Matti Haltian (1963) sekä erityisesti saaren rakennetun ympäristön osalta Sigríd Nikulan (1992) ja Sinikka Joutsalmen (2008) toimesta.

Käsillä oleva selvitys luo katsauksen Seilin saaren kulttuuriperintöä ja luontoympäristöä koskeviin kartoituksiin, saarella nykyisin sijaitsevaan opastustoimintaan ja sitä koskeviin näkökulmiin. Erinäisten aluetta koskevien näkökulmien pohjalta luodaan ehdotuksia ja evästyksiä saarella tulevaisuudessa toteutettavalle opastusjärjestelmän uudistukselle.

Vuonna 2009 aloittaneen Turun yliopiston arkeologian oppiaineen sekä Saaristomeren tutkimuslaitoksen yhteishankkeen Seilin arkeologia yhteydessä on noussut esiin tarve aloittaa suunnitelmallinen työ saarelle suuntautuvan luonto- ja kulttuurimatkailun kehittämiseksi. 1990-luvulla synnytyt opasteet ja Seilin kulttuurihistoriallisesti merkittävän hospitaalin kirkon esittelyyn painottuneen välittämistyön rinnalle on koettu tarvetta luoda ajantasaiseen tietoon perustuvaa opastusta. Hanke toimii yhteistyössä Metsähallituksen, Museoviraston alueen hoitotyöstä vastaavan tahon, paikallisyhdistys Pro Seili–Själön sekä Turun maakunta-arkiston kanssa.

Seilin saarella toimii nykyisin aktiivisesti kaksi keskeistä toimijaryhmää: Turun yliopiston Saaristomeren tutkimuslaitos, joka vastaa varsin keskeisesti saarella tapahtuvasta julkisalan tutkimustoiminnasta ja tähän liittyvistä palveluista sekä pääosin saarella vuonna 1962 toimintansa päättäneen mielisairaalan työntekijöistä ja näiden jälkeläisistä koostuva asuinyhteisö. Mielisairaalan ja nykyisen tutkimuslaitoksen pitkäaikaiset työntekijät toimivat saarella asukas- ja perinneyhdistys Pro Seili–Själössä.

Saaren suurin maanomistaja on Suomen valtio ja se hallinnointi on jaettu Metsähallitukselle, Suomen yliopistokiinteistöt Oy:lle ja Museovirastolle (ks. kuva 2). Metsähallitukselle valtion hallussa olevat Seilin pääsaaren maa-alueet siirtyivät Metsäntutkimuslaitokselta vuonna 1997. Organisaatio on saaren suurin maa-alueita hallinnoiva taho (115 ha). Turun yliopiston vuokraamat ja Suomen yliopistokiinteistöjen hallinnoimat alueet pääosin saaren keskiosassa kattavat yhteensä 21 hehtaaria ja Museoviraston hallinnoima Seilin Kirkkoniemi kuusi hehtaaria. Lisäksi Seilissä sijaitsee kylien yhteisesti jakamia vesijättöalueita (8 ha) ja yksityisessä omistuksessa olevia tontteja (11,65 ha).³⁹

Historiallisen Seilin hospitaalin ja sairaalan arkistot muodostavat merkittävän arkistoaineiston, joka on järjestetty ja koottu Turun maakunta-arkistoon, Turkuun. Arkiston järjestäminen on toteutettu tiiviissä yhteistyössä Saaristomeren tutkimuslaitoksen kanssa.

Saaristomeren tutkimuslaitos toimii Turun yliopiston kenttäasemana palvellon erilaisia sidosryhmiä ja tuottaen kesäisin palveluja lukuisille asiakasryhmille. Näin ollen tutkimuslaitoksen sosiaalinen merkitys Seilin saarella on laajennettavissa vuosittain useiden tuhansien laitosten palveluja käyttävien ryhmien läsnäoloon saarella.

---

39 Lindgren 2007: 6.

Kuva 2. Seilin pääsaaren maanomistus ja hallinta (Lindgren 2007).

2 Seilin saari ja Seilin eristyslaitos 1619–1962

2.1 Saaren luonne

Seilin saaristoalue sijaitsee Paraisten (aiemmin Länsi-Turunmaan, sitä ennen Nauvon) kunnassa. Alue sijaitsee saaristomerellä Nauvon pääsaarten ja Rymättylän Aaslaluodon välisellä merialueella, Turusta Itämerelle johtavan merireitin eteläpuolella (ks. kuva 3). Seilin saaren ja sen lähisaarten maaperästä suurin osa on avokalliota tai ohuen savi- tai hiekkamoreenin peittämää kalliota³⁹. Saaren pohjoisosassa, Kirkkoniemellä ja saaren eteläosassa sijaitsee hiekka- ja hiekkamoreenialueita ja saarta halkovat pohjois-, keski- ja eteläosissa vuonomaiset savikkoalueet, jotka ovat pääosin olleet niittyinä sekä lähinnä 1800- ja 1900-lukujen aikana viljelykäytössä.

Alue on oletettavasti viimeistään 1600-luvulta 1900-luvun alkuun ollut maisemaltaan varsin avoin ja puuton. Nykyisin saarten korkeimmat kohdat (noin 20–35 m mpy) ovat havupuumetsää kasvavia kalliokohoumia. Seilin saaren keskialueelle leimallista ovat avoimet, viljelykäytöstä 1900-luvun puolivälissä jääneet niitty- ja peltoalueet ja 1800-luvulta paikoin aina 2000-luvulle ajoittuva asemaltaan väljä rakennuskanta.

2.2 Saaren historiaa

Varhaisimmat merkit ihmistoiminnasta Seilin saarella ovat ajoitettavissa pronssi- tai rautakaudelle. Saaren eteläosassa sijaitseva Ängesnäs bergenin rautakautiseksi ajoitettu hautaröykkiö tutkittiin Turun yliopiston arkeologian oppiaineen opetuskaivauksissa vuonna 1993⁴⁰, ja se todettiin tuolloin löydöttömäksi.

Ensimmäinen asiakirjalähde, jossa Seilin saari mainitaan, on vuonna 1540 laadittu Varsinais-Suomen maakirja⁴¹. Seilissä on vuoden 1540 maakirjan mukaan sijainnut yksi kylä

Kuva 3. Näkymä pääsaaren kallioalueelta Seilin saarta ympäröivään sisäsaaristoon. Juhana Ahlamo.

39 Geologian tutkimuslaitoksen maaperäkartta 2009, karttalehti 1043 04.

40 Tuovinen 1993.

41 Fagerlund 1992: 20–22.

(*Seliöö*)⁴², jossa on ollut viisi taloa ja vuonna 1566⁴³ kolme taloa. Kylä kuului yhdessä kuuden muun kylän kanssa Prostvikin pyöliin eli ruotsalaisen oikeuden mukaiseen verotusalueeseen (ruots. *bol*). Prostvikin pyöli mainitaan keskiaikaisissa asiakirjalähteissä vuonna 1463⁴⁴. Vaikka asiakirjamaininnat Seilin saaresta alkavat vuoden 1540 maakirjasta, on mahdollista, että saaren kyläasutus polveutuu jo keskiajalle⁴⁵.

Saaren yhteiskunnallinen merkitys muuttui olennaisesti 1600-luvun alussa. Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomen rannikkoalueilla puhjennun lepraepidemian johdosta kuningas Kustaa II Adolf perusti Seiliin leprahospitaalın 16.7.1619 päivätyllä käskykirjeellä. Hospitaalın sijainti valittiin käskykirjeessä eriteltyjen perustelujen mukaan riittävän etäälle Turun kaupungista sijaitsevalle jopa satojen sairastuneiden asuttamiseen kelvolliselle paikalle⁴⁶. Epidemian leviämisen pelossa etäälle tiiviistä asutuksesta perustettu hospitaali oli tällaisena eristyskohteena nykyisen Suomen alueella ensimmäinen laatuaan. Lepraan sairastuneiden lisäksi saarelle alettiin jo heti 1600-luvulla eristää myös muihin sosiaalisesti leimaaviin tauteihin kuten kuppiaan sairastuneita, köyhiä, vammaisia, vanhuksia ja psyykkisesti sairaita. Myöhemmin saarelle sijoitettiin myös poliittisesti vainottuja henkilöitä⁴⁷.

Hospitaalitoiminnan alkaessa saarelle määrättiin rakennettavaksi neljä asuintupaa, leivintupa ja sauna. Rakennusten valmistuttua vuonna 1622 Turussa toiminut Pyhän Yrjänän hospitaali lakkautettiin ja sen potilaat siirrettiin Seiliin⁴⁸. Turun Pyhän Yrjänän hospitaalın kirkko purettiin ja kasattiin uudelleen nykyiselle Kirkkoniemelle vuonna 1624⁴⁹. Hospitaalın rakennukset sijaitsivat aluksi erillisellä pienellä saarella (1600- ja 1700-luvuilla *Sjukholm*, 1800-luvulla *Holmudden*⁵⁰), jolle on viimeistään 1700-luvun lopulta asti päässyt kapeaa maakannasta pitkin. Lepraan sairastumattomien kuten kirkkoherran, taloudenhoitajan ja vaivaisina saarelle karkotettujen rakennukset sijaitsivat 1600- ja 1700-luvuilla salmen länsipuolella pääsaaren rannassa.⁵¹

Kirkko ja muut saarelle 1600-luvulla rakennetut hospitaalın rakennukset rapistuivat lopullisesti isovihan perikadon seurauksena. Vanha kirkko todettiin purkukuntoiseksi vuonna 1731 ja uusi, yhä olemassa oleva puinen Seilin kirkko pystytettiin entisen paikalle vuonna 1733. Samalla kirkon kellotornista luovuttiin ja kellotapuli rakennettiin ilmeisesti nykyisen tapulin paikalle kirkon eteläpuolelle⁵².

Isovihan aikaa seuranneina vuosikymmeninä hospitaalın oli sijoitettuna aiempaan runsaammin vaivaisia ja heikkomielisinä pidettyjä ihmisiä. Viimeisen lepra sairastaneen potilaan kuoltua vuonna 1784 hospitaali alkoi toimia yksinomaan houruinhuonelaitoksena (ruots. *dårhus*). Seilistä on maininta pääsaaren puolella sijainneesta, neljä selliä käsittäneestä houruinhuoneesta jo vuodelta 1689⁵³. Houruinhuoneet sijaitsivat oletettavasti viimeistään isovihan jälkeen aivan Kirkkoniemeä vastapäätä olevalla kalliolla, jolla sijaitsi

42 Suomen vanhimmat maakirjat I. Varsinais-Suomen maakirja w:lta 1540.

43 Suomen asutus 1560-luvulla: Kyläluettelot.

44 Fagerlund 1992: 21–22.

45 Ks. myös Helminen & Ahlamo 2009.

46 Haltia 1963: 1–2.

47 Ahlbeck-Rehn 2006: 105; Granström 1992: 207.

48 Granström 1992: 206.

49 Nikula 1992: 57.

50 *Charta öfver Sjählö Hospitals Hemmans Ägor uti Nagu Soken Wirmo Härad och Åbo Län*. Piirtänyt Johan Tillberg 1811.

51 Aminoff-Winberg 2001: 271.

52 Granström 1992: 206–207.

53 Haltia 1963: 4.

vielä 1800-luvun alussa neljä ”ikivanhaa ja käytöstä poistunutta sairashuonetta”⁵⁴.

Vuonna 1803 aiemman houreinhuoneen lounaispuolella sijaitsevalle korkeammalle mäenharjanteelle valmistui kivinen sairastupa, keittiörakennus ja eristysrakennus täällä jo aiemmin sijainneen puisen houreinhuonerakennuksen yhteyteen⁵⁵. Myöhemmin 1800-luvun mittaan osa myöhäisemmän sairaalan paikalta purettiin tai sieltä tuhoutui tulipalojen seurauksena rakennuskantaa ja pihapiiri muuttui kivisten uudisrakennusten ja näiden laajennusten seurauksena umpinaisemmaksi. 1700- ja 1800-lukujen taitteessa saaren keskiosissa sijaitsi sairashuoneiden lisäksi muun muassa hospitaalin taloudenhoitajan ja työväen, kuten valvojan, sepän, räätälin ja renkien tontit. Seilin maatila toimi hospitaalin perustamisesta 1619 aina vuoteen 1962 laitoksen muonittajana⁵⁶.

1800-luvun puolivälissä Seilin sairaalan merkitys muuttui Helsingin Lapinlahteen vuonna 1840 perustetun mielisairaalan ja psykiatrian kehittymisen seurauksena. Seilistä muodostui 1880-luvun lopulla kroonisista mielenterveyshäiriöistä kärsivien naisten kroonikkosiirtola, kun taas vastaavasti kroonikkomiehet sijoitettiin Käkisalmeen perustettuun mielisairaalaan.⁵⁷

Seilin mielisairaala lakkautettiin vuonna 1962, jonka jälkeen valtion omistuksessa olevien tiluksien ja kiinteistöjen haltijoiksi tulivat Metsähallitus ja Turun yliopiston Saaristomeren tutkimuslaitos. Mielisairaalan viimevaiheen rakennuskokonaisuus on vuodesta 1962 toiminut tutkimuslaitoksen tutkimusasemana ja hospitaalin 1800-luvun alusta 1900-luvun alkuun ajoittuva rakennuskanta toimii laitoksen tutkijoiden ja opiskelijoiden majoitustilana. 1900- ja 2000-lukujen aikana saarella on toteutettu varsin vähän rakennushankkeita⁵⁸.

2.3 Arkeologinen kulttuuriperintö

Seilin arkeologia on Saaristomeren tutkimuslaitoksen yhdessä Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kanssa keväällä 2009 käynnistämä Seilin saaren arkeologista kulttuuriperinnön käsittelevä tutkimushanke. Tutkimuksen taustaryhmänä on koko hankkeen ajan toiminut konsortio, jossa ovat edustettuina Saaristomeren tutkimuslaitos, Turun yliopiston arkeologian oppiaine, Seilin saaren maanomistajat (Suomen Yliopistokiinteistöt Oy, Metsähallitus, Museovirasto ja Pro Seili-Själö ry) ja Turun maakunta-arkisto. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut jatkaa aiempaa Seilin saaren arkeologista kulttuuriperinnön tutkimusta ja laajentaa se koskemaan koko saarta ja sen menneisyyttä. Hankkeen toiminnan aikana Seilissä ja sitä ympäröivillä saarilla on suoritettu arkeologinen kiinteiden muinaisjäännösten inventointi sekä arkeologisia koetutkimuksia.

Seilin ympäristössä on ennen vuonna 2009 aloitettua Seilin arkeologia -hanketta suoritettu kaksi arkeologista inventointia. Näistä ensimmäisen, tuolloisen Nauvon kunnan alueen käsittäneen inventoinnin toteutti Georg Mickelson vuonna 1955⁵⁹ ja toisen, Lounais-Suomen rannikon metallikautisten hautaröykkiöiden, inventoinnin Timo Kuokkanen ja Tapani Tuovinen vuonna 1983⁶⁰. Lisäksi Marianna Niukkanen totesi vuonna 2007 saarelta kaksi historiallisen ajan muinaisjäännöstä, Seilin Kirkkoniemen leprasiirtolan paikan ja histori-

54 ”4:a urgamla obrukbara dårhus”, *Charta öfver Sjählö Hospitals Hemmans Ägor uti Nagu Soken Wirmo Härad och Åbo Län*. Piirtänyt Johan Tillberg 1811. Kohde on luetteloitu muinaisjäännöskohteena *Seili Dårhusen* (Mj 1000015369).

55 Joutsalmi 2008: 143.

56 *ibid.*

57 esim. Ahlbeck-Rehn 2006: 109.

58 Joutsalmi 2008.

59 Mickelson 1955.

60 Tuovinen 1993.

Kuva 4. Muinaisjäännöskohde Seili Dårhusen eli pääosin 1700-luvulle ajoittuva mielisairaala edeltävä houruinhuonetontti saaren puistomaisella sairaala-alueella on yksi Seilin arkeologia -hankkeen dokumentoimista, aiemmin opastamattomista arkeologisista kulttuuriperintökohteista. Anne-Mari Liira.

allisen ajan tuotantopaikan sekä Sjalön (Själö/Fogdeby) historiallisen ajan kylätontin⁶¹.

Vuosien 2009–2011 inventointien ja aiempien tutkimusten seurauksena Seilin saarelta ja sen välittömästä läheisyydestä tunnetaan 15 muinaismuistolain (295/1963) nojalla rauhoitettua kiinteätä muinaisjäännöstä⁶². Lisäksi Seilin arkeologia -hankkeen vuoden 2009 arkeologisen inventointityön tuloksena todettiin seitsemän muuta kohdetta⁶³, jotka ovat luetteloitu mahdollisina muinaisjäännöksinä (ks. taulukot 1 ja 2 sekä kuva 5).

Tunnetut muinaisjäännöskohteet heijastelevat saaren historiallista maankäyttöä ja painottuvat voimakkaasti saaren hospitaaliaikaiseen rakentamiseen ja muihin sairaalaympäristöön liittyviin rakenteisiin. Toisaalta mantereella tiiviin asutuksen ja tehokkaan viljelytoiminnan yhteydessä juuri maankäyttö on säännönmukaisesti tuhonnut samalla paikalla tapahtuneen ihmistoiminnan merkkejä. Vuosina 2009–2011 toteutetun inventointityön yhteydessä on voitu todeta, että Seilissä vähäinen maankäyttö ja erityisesti modernien muutosten vähyys on jättänyt saaren maastoon runsaasti kerroksellisuutta.

Saaren keskiosaan 1620-luvulta lähtien rakennetut tupien ja tonttialueiden jäännökset sekä varsinaisen hospitaalin hallintoon liittyvät tonttimaiden ja rakennusten jäännökset kattavat tässä ympäristössä laajoja alueita. Seilin Kirkkoniemellä sijaitsee lepraan sairastuneiden eristysalueeseen liittyviä jäännöksiä, sekä hospitaalin myllärin asuintontin ja myllyn jäännökset. Seilin pääsaaren puistoisessa mielisairaalamiljöössä sijaitsevat pääosin 1700-luvulta peräisin olevan niin kutsutun houruinhuonetontin, 1800-luvun alkupuolella modernisoidun houruinhuoneen jäännöksiä sekä 1800-luvun jälkipuolen mielisairaalan puistoalueen ja puutarhan jäännöksiä (ks. kuva 4). Näitä kohteita ympäröi

61 Niukkanen et al. 2007.

62 Helminen & Ahlamo 2009, Helminen 2010 ja Helminen 2012.

63 Helminen & Ahlamo 2009.

Tunnus	Nimi	Selite
533010021	<i>Korsgrund</i>	ryssänuuni Seilin saaren luoteispuolella Kaksoiskareilla
533010056	<i>Själö, Ängesnäs bergen</i>	esihistoriallinen hautaröykkiö
1000009155	<i>Seili Kirkkoniemi</i>	leprasiirtolan paikka ja historiallisen ajan tuotantopaikka
1000009291	<i>Seili (Själö/Fogdeby)</i>	historiallisen ajan kylätontti
1000014655	<i>Seili Saukkovuori</i>	kolme ajoittamatonta kivilatomusta
1000014659	<i>Seili Verstaantaka</i>	rautakautinen ja/tai historiallisen ajan kuppikallio
1000015353	<i>Seili Utridarens tomt</i>	historiallisen ajan yksinäistalo/torppa
1000015354	<i>Seili Smedens tomt</i>	historiallisen ajan yksinäistalo/torppa
1000015369	<i>Seili Därhusen</i>	1600- ja 1700-luvuille ajoittuva houruinhuoneen paikka
1000015370	<i>Seili Tutkimusasema</i>	1800-luvulle ajoittuvan houruinhuoneen ruokamakasiinin perustus
1000015371	<i>Seili Utridars gården</i>	historiallisen ajan viljely- tai raivausröykkiöalue
1000017264	<i>Seili Lammasluoto</i>	rautakautinen ja/tai historiallisen ajan latomus
1000018014	<i>Seili Sandviks bergen 3</i>	rautakautinen ja/tai historiallisen ajan kuppikallio
1000019582	<i>Seili Mielisairaalan puisto</i>	1800-luvun lopun puisto- ja puutarhakenteitä
1000019584	<i>Seili Skreddarens hus</i>	historiallisen ajan yksinäistalo/torppa

Taulukko 1. Seilin saaristoalueen muinaismuistolain (295/1963) nojalla rauhoitetut kiinteät muinaisjäännökset.

Tunnus	Nimi	Selite
1000014656	<i>Seili Sandviks bergen</i>	ajoittamaton kiviröykkiö
1000015372	<i>Seili Tyttökallio</i>	II maailmansodan ilmavalvontatornin perustus
1000015373	<i>Seili Tutkimuslaitoksen metsä 1</i>	historiallisen ajan rakennuksenperustus
1000015374	<i>Seili Tutkimuslaitoksen metsä 2</i>	historiallisen ajan rakennuksenperustus
1000015375	<i>Seili Röykkiömäki</i>	ajoittamaton kivilatomuskohde
1000015376	<i>Seili Sandviks bergen 2</i>	historiallisen ajan latomus
1000015378	<i>Seili Södra åkern</i>	historiallisen ajan viljelyröykkiökohde

Taulukko 2. Seilin saaristoalueen mahdollisesti muinaismuistolain nojalla rauhoitetut kiinteät muinaisjäännökset.

erityisesti alueen pohjoisosassa viimeistään 1700-luvulla muotoutuneita hospitaalin palokollisten, kuten räätälin, renkivanhimman, sepän ja niin kutsutun valvojan tonttialueita, joista osassa sijaitsevat rakennusjäännökset ovat hyvin säilyneitä.

Arkeologisissa tutkimuksissa sekä mahdollisesti että todennäköisesti esihistorialliseen aikaan liittyvät kohteet sijaitsevat pääosin Seilin männikköisillä kallioalueilla. Samoilla alueilla sijaitsee Saaristomeren alueelle tyypilliseen tapaan myös lukuisia viime vuosisatojen aikana koottuja kivilatomuksia.

Kuva 5. Seilin pääsaarelta tunnetut kiinteät muinaisjännökset. Pohjakartta: Maanmittauslaitos 2010.

2.4 Rakennettu kulttuuriympäristö

Saaren keskiosassa sijainneen, hospitaalia hallinnollisesti seuranneen mielisairaalan ajalta periytyvä rakennuskanta kuuluu vanhoine viljelymaisematiloineen valtakunnallisesti merkittävään Airisto–Seili -maisema-alueeseen ja Museoviraston rakennetun kulttuuriympäristön valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen luetteloon (RKY1993). Seilin vuonna 1733 valmistunut, kulttuurihistoriallisesti merkittävä puukirkko, sekä Seilin hospitaalin rakennuskanta on suojeltu rakennussuojelulain asetuksen (480/1985) nojalla (ks. kuva 7).

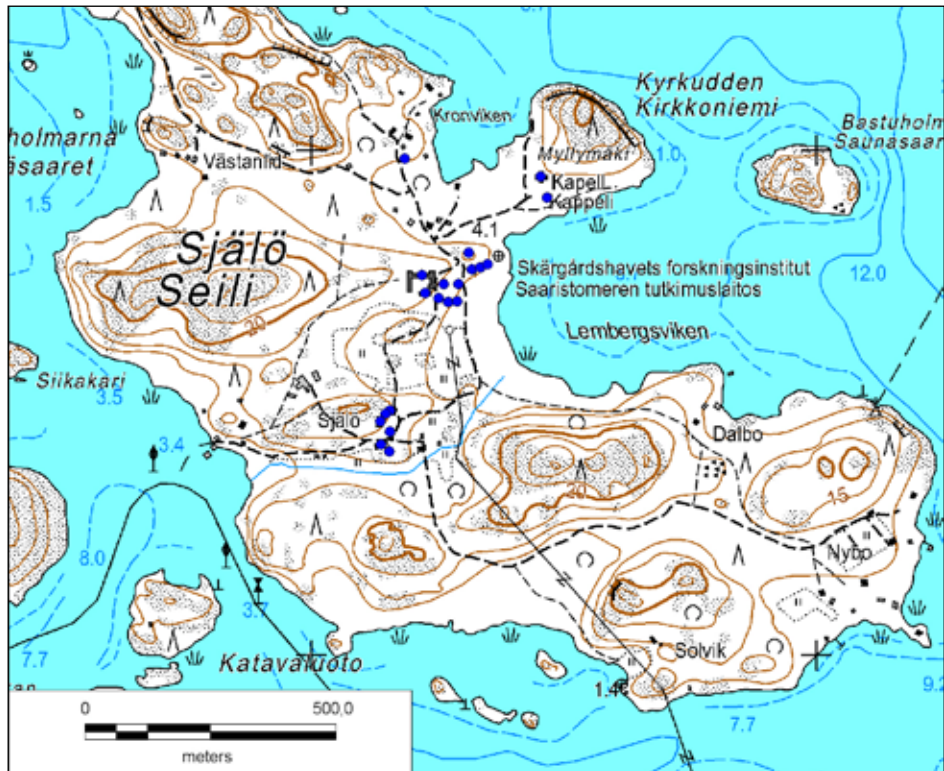
Seilin pääsaaren rakennuskannasta on mielisairaalan toiminnan loputtua laadittu kvalitteinen luettelo saaren keskiosassa sijaitsevista sairaalalle kuuluneista, nykyisin Saaristomeren tutkimuslaitoksen käytössä olevista rakennuksista. Saari kuuluu valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) suunnittelujärjestelmään, jonka perusteella saaren arvokkaasta rakennuskannasta on laadittu lyhyt yleisty⁶⁴. Saaren vanha mielisairaalan päärakennuskokonaisuus on Suomen vanhimpia säilyneitä sairaalarakennuksia. Lisäksi vanhan mielisairaalan rakennuskokonaisuuteen lasketaan sairaalan maatilaa rakennukset, vanha pappila sekä Seilin Kirkkoniemellä sijaitseva sairaalan kirkko hautausmaineen.

Sairaalan 1800- ja 1900-luvuilla rakennetusta rakennuskannasta on jäljellä valtaosa. Kivistä rakennettua sairaalan päärakennusta lukuun ottamatta rakennukset ovat enimmäkseen puisia. Saarella harjoitetun maanviljelyksen, karjanhoidon ja kalastuksen jäljet ovat vielä havaittavissa sekä rakennuskannassa että entistä sairaalakompleksia ympäröivässä kulttuurimaisemassa, jota leimaavat vanhat puutarhat, peltoaukeat ja niityt.

Kuva 6. 1800-luvulla useissa vaiheissa rakennettu Seilin mielisairaalan päärakennuskokonaisuus on saaristoympäristössä poikkeuksellinen ja valtakunnallisesti arvokas rakennusperintökohde. Juhana Ahlamo.

⁶⁴ Valtakunnalliset alueiden käyttötavoitteet. Länsi-Turunmaa, Seilin hospitaali. Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Museovirasto. [käytetty 14.2.2012].

Kuva 7. Seilin pääsaarelta rakennussuojelulain asetuksella suojellut rakennukset. Pohjakartta: Maanmittauslaitos 2010.

Sairaalan päärakennus on rakennettu useassa vaiheessa: kokonaisuuden vanhimmat osat kivistä vuonna 1803 rakennettu niin kutsuttu porttirakennus sekä samana vuonna rakennettu nykyisin yhtenäisen päärakennusosan itäsiiven eteläosan muodostava keittiörakennus. Sairaalan keskiosa on rakennettu 1840- ja 1850-lukujen vaihteessa Turun kaupunginarkkitehti P.J. Gylchin suunnitelmien mukaan, samoin ilmeisesti länsisiipi (ks. kuva 6). Rakennuksia yhdistävät korkeammat siipiosat on rakennettu arkkitehti Jac. Ahrenbergin 1887 laatimien suunnitelmin. Saaristomeren tutkimuslaitoksen tarpeisiin tehty korjaus on valmistunut 1976.

Alueen muita rakennuksia ovat muun muassa pitkä puu- ja vaunuliiteri, lautarakenteinen aitta, entinen hiilivarasto, kivinen makasiini, asuinrakennus, entinen leipomo sekä entisen maatilan rakennusryhmä, korjauspaja, alkuaan puu- ja tiilirakenteinen talli, hirsinen viljamakasiini, entinen maituhuone ja renkitupa, joka on korjattu majoitustiloiksi 1981. Sairaalan maatilan klassistinen päärakennus muutettiin kahdeksi asunnoksi 1981. Fyryniminen hirsinen kaksikerroksinen rakennus on suunniteltu alkuaan hospitaalin taloudenhoitajan ja päällysmiehen virkataloksi vuonna 1826. Rakennuspiirustuksen ovat allekirjoittaneet C. L. Engel ja A.W. A(rppe). Rakennus on kunnostettu viimeksi 1987. Saaren keskiosan tiiviisti rakennetun alueen koillislaidalla, vanhan mielisairaalan puistoalueen pohjoispuolella sijaitseva pappilarakennus on 1790-luvulta.

Seilin Kirkkoniemellä sijaitseva nykyinen puukirkko on rakennettu vuonna 1733. Hospitaalin lepraan sairastuneita ja houruinhuoneen henkilöjä varten rakennettuun kirkkoon tehty rakentamisvaiheessa tehty muulle kirkkoarkkitehtuurille poikkeuksellisia järjestylyjä ja rakennus on siten hyvin säilyneenä sekä harvinaislaatuksena merkittävä kulttuurihistoriallinen kokonaisuus. Hospitaalikirkon alkuperäiset kirkonkellot sijaitsevat rannalla sijaitsevassa 1960-luvulla rakennetussa katoksellisessa pukkitapulissa, jonka muoto nou-

dattaa samalle paikalle nykyisen kirkon yhteydessä rakennettua erillistä tapulia. Säleaidan ympäröimä hautausmaa on kirkon pohjoispuolella. Siellä on sekä valkoiseksi maalattuja puuristejä että valuraudasta ja kivistä tehtyjä hautamuistomerkkejä.⁶⁵

Sinikka Joutsalmi⁶⁶ on hahmottanut laajalti vuonna 1811 laaditun Seilin hospitaalin tiluskarttaan perustuen saaren historiallisen rakennuskannan muutoksen kolmeen erilliseen vaiheeseen. Hospitaalin perustamiseen liittyvää pioneerivaihetta on seurannut Joutsalmen mukaan Seilin pääsaaren rantakallioille, Kirkkoniemen juureen syntyneestä houruinhuoneesta ja päällysmiesten pihapiireistä koostunut rakennusryhmä. Vanhan hospitaalialueen eteläpuolella on sijainnut maatilan agraari, asuin- ja talouspihoihin jaettu keskus. Tämä rakennusvaihe on tallennettu laajalti kaksi sataa vuotta sitten laadittuun tiluskarttaan.

Rakentamisen kolmas vaihe käsittää kivisten mielisairaalarakennusten korottamisesta ja laajentamisesta alkaneen vaiheen, joka on jatkunut aina 1940-luvulle asti. Tällöin toiminnan hiipuessa ja maataloustoiminnan lakkautumisen yhteydessä aiemmin taloudellisesti hyödynnetyt alueet ovat alkaneet rehevöityä ja kasvaa umpeen.

2.5 *Luontoympäristö*

Leif Lindgrenin (Metsähallitus) laatima Seilin pääsaaren luonnonhoitosuunnitelma valmistui vuonna 2007. Suunnitelma perustuu saarella Metsähallituksen hallinnoimana aikana, vuosina 1998–2005, tehtyihin maastoinventointeihin ja on määritelty olemaan voimassa vuoteen 2016 tai uuden korvaavan suunnitelman valmistumiseen asti.⁶⁷ Suunnitelma pohjaa myös Seilin saaristoalueella Saaristomeren tutkimuslaitoksen toiminta-aikana tehtyyn tutkimustyöhön, joka julkaistiin koottuna yhteenvetona vuonna 1997.⁶⁸

Saari otettiin Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusalueeksi mielisairaaloiminnan päätyttyä vuonna 1963. Laitos perusti saarelle useita kokeita 1960-luvulla ja toteutti siellä lisäksi laajaa hakkuuta sekä myöhemmin metsän- ja luonnonhoitotoimia yhteistyössä Saaristomeren tutkimuslaitoksen kanssa. Näistä toimenpiteistä huolimatta saaren vanhat avoimet maisema-alueet ovat kasvaneet umpeen 1900-luvun jälkipuolelta lähtien. Kehitystä on pyritty kyseisenä aikana hillitsemään laidunnuksella.⁶⁹ Nykyisin pääsaari kuuluu kokonaisuudessaan Natura 2000 -ohjelmaan lukuun ottamatta saaren Seilin Kirkkoniemen luoteispuolella, pääsaaren keskiosassa sijaitsevaa tonttialuetta sekä saaren kaakkoisosassa sijaitsevaa Nybon tilaa⁷⁰.

Maantieteellisesti merkittävänä erityiskohteena saarelta mainitaan Kirkkoniemen tyvesä sijaitsevat, saarelle harvinaiset avoimet hiekka-alueet sekä samalla paikalla sijaitseva niin kutsuttu tombolo-muodostelma. Saaren luonto edustaa monipuolista ja vaihtelevaa välisaaristoluontoa. Metsäntutkimuslaitoksen toiminnan seurauksena alueen pitkäaikaisesta agraarista käytöstä periytyvät pelto ja niittyalueet ovat muuttuneet umpeenkasvaneiksi niityiksi ja niihin on tehty paikoin metsänistutusta. Etenkin saaren eteläosan laaksoisilla ja alavilla rinnealueilla sijaitsee reheviä lehtoja, umpeenkasvaneita ketoja ja rantaniittyjä. Saaren pohjoisosa on luonteeltaan karua ja siellä sijaitsee yleisimmin kalliomännikköjä sekä kuivia ja tuoreita havupuuvaltaisia kankaita. Osa saaren kangasmetsistä

65 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Länsi-Turunmaa, Seilin hospitaali. Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Museovirasto. [käytetty 14.2.2012].

66 Joutsalmi 2008.

67 Lindgren 2007: 8.

68 Miettinen 1997.

69 Lindgren 2007: 20.

70 Lindgren 2007: 51. Kartta 3.

Kuva 8. Seilin kirkon itäpuolella sijaitsevaa niittyä leikataan kesällä 2009. Juhana Ahlamo.

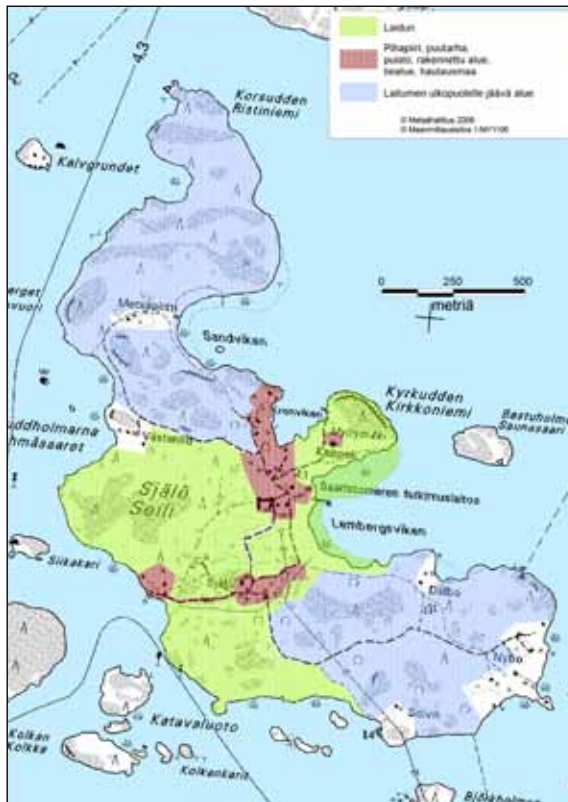
on hiljalleen kehittymässä luonnonmetsiksi.⁷¹

Seilin pääsaarelta on kirjattu havaintoja uhanalaisista ja silmälläpidettävistä lajeista. Saaren kasvistossa on luonnon monimuotoisuuden suojelun kannalta arvokkaita piirteitä. Uhanalaisista ja harvinaisista putkilokasveista voidaan mainita peltomaitikka. Pääosa lajin koko maan kannasta kasvaa Seilissä historiallista mielisairaalaa ympäröivillä kedoilla. Seilistä havaittuja, huomioitavina mainittuja nisäkäslajeja ovat pohjanlepakko ja vesisiippa, joiden lisääntymisyhdyskunnista on tehty havaintoja. Linnustossa saarella ovat edustettuina tyypilliset sisäsaariston vesi- ja metsälinnut. Tietoja on kuudesta uhanalaisesta ja 11 silmälläpidettävästä pesimälinnusta. Lisäksi on oletettavaa, että avomaan linnut ovat taantuneet saaren perinnemaisemien umpeenkasvun myötä.⁷²

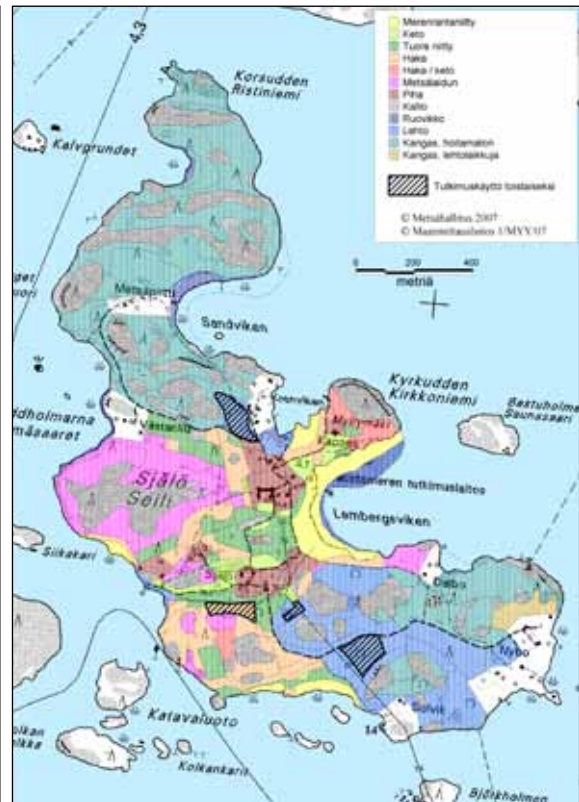
Leif Lindgrenin vuonna 2007 laaditussa luonnonhoitosuunnitelmassa hoidon perustavaksi tavoitteeksi esitetään Seilin luonnon ja kulttuuriperinnön monimuotoisuuden vaaliminen. Eriteltynä tämä tullaan toteuttamaan saaren keskiosassa luonnonmaiseman ja rakennetun viljelymaiseman säilyttämisenä eheänä ja yhtenäisenä maisemakokonaisuutena. Saaren pohjoisosassa sijaitsevia kangasmetsiä ja eri osissa saarta sijaitsevia lehto-alueita jätetään kehittymään kohti luonnontilaa. Saaren keski- ja eteläosissa sijaitsevien perinnebiotooppien monimuotoisuutta pyritään lisäämään ohjaamalla alueiden luonnetta 1800-luvun tilanteeseen muokkaamalla osa metsitetyistä pelloista avoimiksi niitty- ja hakamaa-alueiksi ja aloittamalla laiduntaminen uudelleen. Suunnitelmassa jokamiehenoikeuden piirissä tapahtuva liikkuminen nähdään sallittuna riippuen tämän vaikutuksiin luonnossa. Yleisölle suunnattujen entistettyjen alueiden painopiste ohjautuu saaren keskiosaan. Sen sijaan esimerkiksi Seilin pääsaaren pohjoisosassa ei tulla tarvitsemaan

71 Lindgren 2007: 9–12.

72 Lindgren 2007: 17–18.

Kuva 9. Seilin pääsaaren luonnonhoitosuunnitelmassa esitetty suunniteltu maankäyttö (Lindgren 2007).

Kuva 10. Seilin pääsaaren suunnitellut luontotyypit (Lindgren 2007).

erityistä opastusta yksityismaiden rajojen merkitsemistä lukuun ottamatta.⁷³

Seilin pääsaaren luonnonhoitoa koskevat tavoitteet ja suunnitellut luontotyypit ovat eritelty yksityiskohtaisesti ja ovat täten käytettävissä yksittäisiä alueita koskevassa arvioinnissa (ks. kuvat 9 ja 10)⁷⁴. Leif Lindgrenin laatiman selvitystä koskevissa lausunnoissa on kommentoitu muun muassa saaren Natura-alueen sekä yleisesti Seilin tulevan käytön ja matkailun osalta (Lounais-Suomen ympäristökeskus ja Pro Seili – Sjölö ry) sekä laidunukseen liittyvien aitausten sijoittamisesta ja laiduneläinten vaikutuksesta aktiivisesti käytettyjen alueiden luonteeseen (Saaristomeren tutkimuslaitos, Museovirasto ja Pro Seili – Sjölö ry). Myös Metsäntutkimuslaitoksen vaikutukset saaren luontoympäristöön on erikseen esitetty arvokkaana kerroksellisenä elementtinä, joka tulisi paikoin säilyttää osana saaren luontoympäristöä (Metsäntutkimuslaitos)⁷⁵.

73 Lindgren 2007: 26–32.

74 Lindgren 2007: Liite 1.

75 Lindgren 2007: 40–47.

2.6 *Huomioita*

Saaren menneisyydelle ja alueen maisemalle on leimallista viimeistään uuden ajan alussa syntynyt talonpoikaisasutus, jota seuraa 1620-luvulta 1900-luvun puoliväliin jatkunut hospitaali ja sairaalatoiminta. Saaren viljely- ja laidunnus on vuosisatojen kuluessa muovannut Seilin saaren keskiosaan laajan ja yhtenäisen agraarin maisematilan, joka on kuitenkin taantunut voimakkaasti maataloustoiminnan loputtua saarella 1900-luvun puolivälissä. Saaren kasvillisuus ja eläimistö ovat osaltaan riippuvaisia perinteisen, ihmisen vaikutuksesta muovautuneen ympäristön tilasta.

Saarella vuosina 2009–2011 toteutetun arkeologisen inventoinnin perusteella saaren arkeologinen kulttuuriperintö on varsin hyvin säilynyttä. Maastossa dokumentoiduista kohteista valtaosa liittyy saaren historiallisen ajan agraariin käyttöön sekä pääosin saaren keskiosassa sijaitsevalla puistoalueella Seilin hospitaalin ja mielisairaalan toimintaan. Saaren laajemmin ymmärrettävässä keskiosassa sijaitsee historiallisiin pelto- ja niittyalueisiin liittyviä jäännöksiä, kuten raivuuröykkiötä (ks. kuva 11). Pääsaaren pohjois- ja eteläosien korkeilla kalliotasanteilla on dokumentoitu mahdollisesti alueen varhaisempaan käyttöön liittyviä kivilatomuksia ja kivröykkiöitä. Näistä vuonna 1993 tutkittu kivröykkiö saaren eteläosassa on tulkittu pronssi- ja/tai rautakautiseksi todennäköiseksi hautaröykkiöksi. Lisäksi pitkäaikainen ihmistoiminta on jättänyt monille kallioalueille merkkejä erinäisistä toiminnoista. Saaren pohjoisosassa sijaitsee muun muassa toisen maailmansodan aikaisen ilmavalvontatornin perustukset ja mahdollinen uhrikuppi.

Merkittävä osa Seilin mielisairaalan ajan rakennuskannasta on yhä jäljellä ja hyvin hoidettua. Arvokkainta osaa saaren rakennetusta kulttuuriympäristöstä edustavat Seilin Kirkkoniemellä sijaitseva hospitaalikirkko, pääsaaren puistoisessa osassa sijaitseva mielisai-

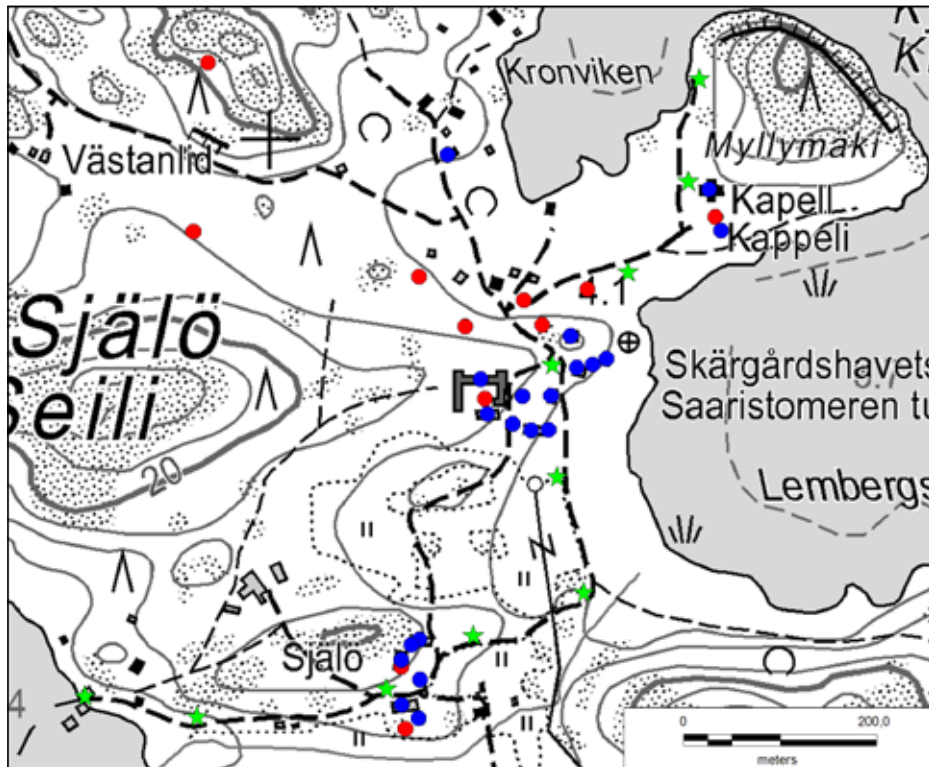

Kuva 11. Seilin vanhaa pelto- ja laidunalueetta kasketaan historiallisen sairaala-alueen pohjoispuolella vuonna 2009. Kuvan etualalla näkyvällä kalliokummalla erottuu 1800-luvun alussa avoimessa maisemassa sijainneita raivuuröykkiöitä (kohde Seili Utridarens gårdan). Juhana Ahlamo.

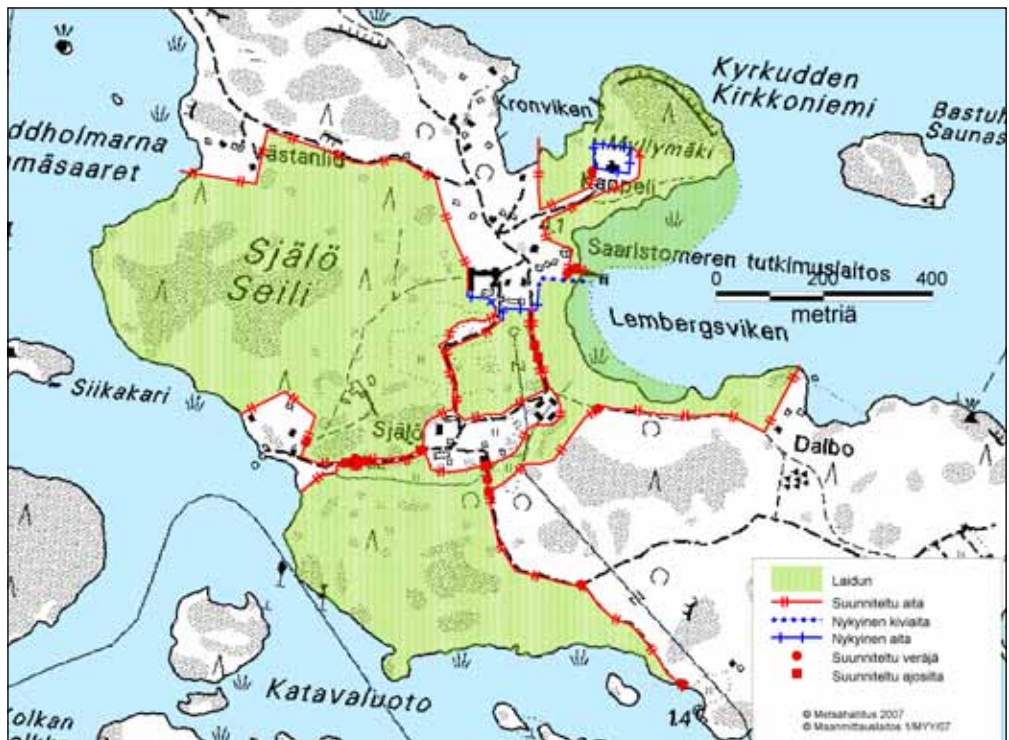
raalan päärakennuksen rakennusryhmä, tätä ympäröivät asuin- ja talousrakennusryhmät sekä vanhan maatilan rakennuskokonaisuus puistomaisesta alueesta etelään.

Saaren kulttuuriperintöä ja luontoympäristöä koskevat lukuisat erilaiset arvottavat kriteerit, joiden avulla Seilin omintakeista ja rikasta ympäristöä on pyritty säilyttämään ja kehittämään. Saari on osa Natura 2000 -ohjelmaa ja sen luontoa pyritään ohjaamaan tavoitteellisesti kohti alueen historiallista käyttöä ja luonnon monimuotoisuuden kestävyyttä. Alue kuuluu arvokkaana rakennettuna kulttuuriympäristönä erityiseen RKY-kokonaisuuteen ja se merkittävä osa saaren keskiosassa sijaitsevasta rakennuskannasta on suojeltu rakennussuojelulain asetuksella. Alueelta todetut kiinteät muinaisjäännökset ovat automaattisesti muinaismuistolain rauhoittamia. Ne toimivat myös osana laajempaa kulttuuriympäristöä ja aineellisesti yhdistävänä tekijänä ihmisen vaikutuksesta kehittyneen luontoympäristön ja nykymaiseman välillä.

Sekä rakennettu kulttuuriperintö, luonnonhoitosuunnitelmassa perinnemaisemana arvotettu luontoympäristö että arkeologiset kulttuuriperintökohteet sijaitsevat saaren keskiosassa laajalti samassa yhteydessä. Erilaisista elementeistä muodostuvat kokonaisuudet muodostavat kerrostuneita kokonaisuuksia erityisesti vanhan maatilan pihapiirin ympäristössä, entisen Seilin mielisairaalan ja hospitaalin puistoisella alueella sekä Seilin Kirkkoniemellä. Erityisesti saaren keskiosassa vaikuttaisi myös sijaitsevan runsaasti erilaisista historiallisista tapahtumista seuranneita kerroksellisia kokonaisuuksia, joita on mahdollista arvottaa monista eri näkökohdista lähtien (vrt. kuvat 11–13). Esimerkiksi saaren varhaisesta agraarista käytöstä poikkeava varhaismoderni ja moderni maisematila kuvastaa saaren kulttuuriympäristöä 1900-luvun jälkipuolella. Tähän liittyvät varhaisemmalle maankäytölle osittain ristiriitaisena osana Metsäntutkimuslaitoksen kokeelliset istutusalueet, maatalouden koneellistumiseen ja tehostumiseen liittyvät elementit, kuten voimallisesta peltoviljelmästä metsittyneisiin alueisiin mukautunut luontoympäristö.

Kuva 12. Muinaismuistolain nojalla rauhoitetut kiinteät muinaisjäännökset (punaisella), rakennus-
suojelulain asetuksella suojeltu rakennuskanta (sinisellä) ja saarella sijaitsevat opastetaulut (tähdet)
Seilin saaren keskiosassa. Pohjakartta: Maanmittauslaitos 2010.

Kuva 13. Seilin pääsaaren luonnonhoitosuunnitelmassa esitetyt aidat ja laidunalueet. Lindgren
2007.

3 Seilin opastusjärjestelmä

3.1 Opastetaulut

Seilin nykyiset opastetaulut (1–9) on sijoitettu pääsaaren keskiosaan saaren koillisosassa Kirkkoniemellä sijaitsevalta kirkkolaiturilta saaren länsirannalla sijaitsevalle yhteysaluslaiturille johtavan tien varrelle. Reitin keskiosassa opasteiden muodostama reitti kulkee mielisairaalamiljööstä Lemberginlahden rantaa myöten kulkevan rantareitin kautta edelleen vanhalta maatilan pihapiirille ja kohti postilaituria. Opasteet ovat kaksikielisiä (suomi ja ruotsi) ja sisältävät yksivärisinä tulosteina myös kuvia ja karttaesityksiä. Lisäksi sairaalan vanhan maatilan piha-alueen ja verstasrakennuksen läheisyyteen on suunniteltu täydentävää opastaulua, johon ei ole toistaiseksi tuotettu sisältöä. Nykyiset opastetaulut ovat vuodelta 2000, mutta pohjautuvat erityisesti kuvitukseltaan 1970-luvun materiaaliin.

Opastekylttien numeroinnista poiketen tavanomainen tutustumisjärjestys on kuitenkin käännteinen, eli suuntautuu yhteysaluslaiturilta kohti Kirkkoniemeä (opastetaulusta 9 tauluun 1). Varsinaisten puusta rakennettuihin lasivitriineihin sijoitettujen opasteiden lisäksi saaren opastettua reittiä pitkin on sijoitettu kookkaita maalamattomasta puusta valmistettuja tienviittoja sekä näitä täydentäviä pieniä kylttejä.

Polulle tehtiin katselmus 15.9.2011 (Mikko Helminen, Taina Niemi ja Ilppo Vuorinen), jonka yhteydessä kirjattiin ylös havaintoja taulujen sijainnista, sisällöstä ja nykyisistä puutteista. Opastusreittiä koskevat huomiot käsitellään seuraavassa taulujen numeroinnin osalta käännteisessä järjestyksessä Seilin postilaiturilta Kirkkoniemelle.

Postilaituri

Suurin osa Seiliin matkailevista ihmisistä saapuu saarelle niin kutsutun postilaiturin kautta. Välittömästi yhteysaluslaiturin edustalle sijoitettu opastetaulu (9. *Postilaituri*, ks. liite 1) esittelee saarelle sijoitetun opastereitin kartalla ja tekstiosuuteen sijoitetuin huo-

Kuva 14. Posti- eli yhteyslaiturin rantamakasiini kuvattuna maihinnoususuunnasta (länneestä). Opastetaulu 9 sijaitsee kuvassa oikealla. Mikko Helminen.

Kuva 15. Posti- eli yhteislaiturin rantamakasiinin eteläseinää. Mikko Helminen.

Kuva 16. Näkymä posti- eli yhteysaluslaiturilta saaren keskiosaan. Mikko Helminen.

mioon. Taulussa saari on kuvattu pelkistetyllä kartalla, johon on merkitty opasteiden lisäksi paikannimistöä ja saarella sijaitsevat rakennukset. Varsinaisen opasteen lisäksi paikalla on lukuisia muita erilaista informaatiota sisältäviä kylttejä ja tulosteita, keskeisenä saariston liikennöinnille olennainen sinipohjainen Själö / Seili -kyltti (ks. kuva 14).

Paikan nykyisiin opastustarpeisiin katsottiin kuuluvan keskeisesti saarella liikkujan orientoiminen tulevaan tutustumismatkaan. Tärkeitä tietoja ovat saarella matkailulle tärkeät seikat, kuten Seilin kirkon sijainti, opastetun reitin sijoittuminen saarelle sekä yleiskuva Seilin saaresta. Nykyinen karttaesitys vastaa osittain näihin tarpeisiin, mutta koettiin kuitenkin osittain epäselväksi. Itse opastetaulun sijainti nykyisellä paikallaan koettiin hyväksi, mutta lukuisten erikokoisten ja ilman laajempaa suunnitelmaa satamarakennusten seiniin kiinnitettyjen kylttien määrää katsottiin olevan tarpeellista vähentää tai yhdistää sekä sijoittaa mielekkäämmällä tavalla (vrt. kuvat 14 ja 15). Niin ikään paikalla sijaitseva ja kohti kirkkoa ohjaava viitta tulisi saada sopimaan maisemaan rikkomatta ylös männikköiselle kalliolle ja 1900-luvun alun kesähuvilaa avautuvaa maisemaa (ks. kuva 16).

Postilaiturilta maatilán rakennusryhmälle johtava tie

Postilaiturilta ohjattu reitti kulkee soratietä pitkin kohti Seilin sairaalan maatilán ja talousrakennusten muodostamaa tiivistä rakennusryhmää. Puolessa välissä matkaa sijaitsee kololintuja esittelevä opastaulu (8. *Kololinnut*, ks. liite 1). Taulussa kerrotaan opastetta ympäröivän luontotyypin suosimasta linnustosta ja kasvistosta sekä Saaristomeren tutkimuslaitoksen vuonna 1989 saaren talousmetsiin asentamista linnunpöntöstä.

Opasteen sijaintia tukee sen sijoittuminen tienrinteeseen, joka on suotuista lyhyelle pysähdykselle. Taulun tekstisisältö vastaa melko hyvin paikan ympäristön luontoa ja lajistoa. Paikka elää kuitenkin parhaillaan muutostilassa Metsähallituksen suorittaman saaren luonnonhoitosuunnitelmaa noudattavan raivaustyön seurauksena. Lisäksi pönttöjä ja talousmetsiä koskevat huomiot ovat Seilin osalta vanhentuneita ja opasteen sijainti on jokseenkin ongelmallinen tiellä pulsseittain juuri yhteysalusten rantautumisen yhteydessä tapahtuvan liikenteen takia: kookkaammat, paikalle pysähtyvät kävijäryhmät vaikeuttavat tiellä liikennöintiä ja vastavuoroisesti vilkas moottoriajoneuvoilla tapahtuva liikenne haittaa paikkaan tutustumista. Opastaulun sisältöä ja tarkkaa sijaintia koettiin olevan tarvetta tarkastaa. Paikalla käsitelty maisema- ja luontotilaa käsittelevä teema katsottiin kuitenkin mielekkääksi myös tulevaisuudessa.

Maatilán rakennusryhmä ja STL:n verstaan ympäristö

Seilin sairaalan maatilán ympäristössä sijaitsee Fogdebyn (Själö/Fogdebyn kylätontin) talonpoikasasutusta, Seilin hospitaalin taloutta ja muun muassa viinanpolttoon liittyviä teemoja käsittelevä opastaulu (7. *Fogdeby, maatilánrakennusryhmä*, ks. liite 1). Taulu on sijoitettu todennäköisesti erityisesti Kirkkoniemeltä kohti postilaituria suuntautuvaa tutustumista silmällä pitäen varsinaisen maatilán rakennusryhmän koillispuolelle. Näin ollen postilaiturilta maatilán asuinrakennuksen piha- ja pienen puistoalueen sekä tiiviin talousrakennusten ja tuparakennusten muodostamalla kokonaisuudella ei sijaitse opasteita. Tälle paikalle on kuitenkin asennettu nykyistä opastereittiä täydentävä vitriini, jolla ei kuitenkaan toistaiseksi ole tuotettu sisältöä (ks. kuva 18).

1800- ja 1900-lukujen taitteeseen pääasiassa ajoittuvan rakennuskannan ja agraarin kylä-

Kuva 17. Näkymä sairaalan maatilán asuinpihalta. Taustalla erottuu verstarakennuksen alueen poikki kulkevalle tielle antava julkisivu. Juhana Ahlamo.

Kuva 18. Seilin sairaalan vanhan maatilan liepeillä sijaitseva vitriini, jolle ei toistaiseksi ole tuotettu sisältöä. Mikko Helminen.

mäisen miljööseen lisäksi paikalla on 2000-luvulla todettu sijaitsevan myös alueen varhaisempaan talonpoikaiseen käyttöön liittyviä ilmiöitä, kuten alueen poikki kulkevalta reitiltä katsoen verstaan takana sijaitseva rautakautinen ja/tai keskiaikainen kuppikallio sekä todennäköisesti osittain säilyneitä varhaisen kylätontin jäännöksiä. Nykyinen opastetaulu sijaitsee puolestaan paikalla, josta aukeaa saaren yksi kulttuurihistoriallisesti ikonisimmista maisemista kohti 1800-luvulla avoimien pelto-, laidun- ja niittyalueiden saartamaa mielisairaala-aluetta ja Kirkkoniemeä (ks. kuva 19). Parhaiten maisema on nykyisin havaittavissa välittömästi maatilan asuinrakennusten koillispuolella sijaitsevalla kallioisella mäellä.

Sisällöttömän opastaulun paikka todettiin hyväksi myös tulevaisuudessa tuotettavaa sisältöä ajatellen. Paikka sijaitsee uuteen kerrokselliseen pienoismaisemaan siirryttäessä hyvällä paikalla. Lisäksi paikalle sijoitettu taulu torjuu osaltaan maisematilaa rikkovan modernin sähkökaapin vaikutusta. Pihapiirin koillispuolella sijaitsevan taulun käsittelemiä teemoja olisi mahdollista tuoda osittain esiin jo postilaiturin suunnalta miljööseen astuttaessa. Myös ympäristön varhaisempi merkitys ja erityisesti kuppikallio voisi sopia paikalla käsiteltäviin teemoihin. Piha-alueen postilaiturin suuntaan rajaavaan porttiin on kiinnitetty kirkon suuntaa ilmaiseva viitta. Tämän sijoitusta tulisi tarkistaa, mikäli viitoituksen säilyttäminen nyky muodossaan katsotaan tarpeelliseksi. Huomioitavana koettiin myös, että verstaan ympäristö on Saaristomeren tutkimuslaitoksen toiminnalle tärkeitä aktiivista

Kuva 19. Näkymä pohjoiseen kohti vanhan mielisairaalan rakennuskokonaisuutta maatilan rakennusryhmän koillispuolelta. Mikko Helminen.

työskentelyaluetta, joka lyö leimansa myös laajempaan ympäristöön. Erilaisten maa- ja tarveainekasojen määrää voisi olla mahdollisuuksien mukaan mielekäästä vähentää.

Myös opastetaulun sijoittuminen maatilan rakennusryhmän koillispuolelle, nykyisen opastaulun 7 ympäristöön katsottiin perustelluksi. Paikka soveltuu hyvin oppaan tekemien kierrosten ryhmäytymiselle, mutta vitriinin tarkka paikka osana valaisinpylvään ja roskatelineen muodostamaa maisematilaa rikkovana rivinä on ongelmallinen. Lisäksi ongelmallisina koettiin paikalta katsottuna useilla suunnilla maisemaa rikkovat sähkölinjat. Alueen tuntumassa sijaitsee lukuisia viitoituksia, joiden määrää voisi olla mahdollista karsia ja sijoitella paremmin. Korkealla mäellä kohti pohjoista avautuvine suunnitelmallisesti laidunnuksella hoidettuine pelto-, keto- ja niittyalueineen tarjoaa lukuisia saaren maisemaa ja historiaa käsitteleviä opastustapoja.

Majoitusrakennusten ja Lemberginlahden alue

Vanhan viljellyn sekä nykyisin laiduntamalla hoidetun kohti Lemberginlahtea laskevan peltoalueen alaosassa (idässä) sijaitsee kaksi alueen kasvillisuutta ja linnustoa käsittelevää opastetaulua (5. *Ruoikon ja niityn elämää* sekä 6. *Niityn kasveja*, ks. liite 1). Niittyalueen kasvistoa käsittelevä opastetaulussa 6 mainitaa lyhyesti agraarin kulttuurimaiseman vaikutuksesta luontoympäristöön ja esitellään perinteisiä sekä Seilissä esiintyviä keto- ja niittykasveja. Opasteen kehysteema on osittain yhtenäinen opastetaulun 5 kanssa, jossa mainitaan laajemmin laidunnukseen ja rantaniittyjen umpeenkasvuun liittyviä teemoja sekä esitellään ruoikoille ja rantaniityille tyypillisiä lintulajeja. Lähellä sairaala-alueen puistomaista aluetta sijaitsevaa opastetaulua 5 sijaitsee myös tilapäisluonteinen, samassa maisematilassa sijaitsevan kalasääskenpesän nettikamerakuvaa esittävä opastuspiste (ks. kuvat 21 ja 22).

Opastetaulun 6 sijainti rantatien jyrkän mutkan sisäkaarteessa koettiin huonoksi. Paikka soveltuu huonosti ryhmäytymiseen ja opasteessa käsiteltävät niitty- ja ketokasvit ovat mahdollista esitellä myös muissa opastamiselle paremmin soveltuvissa paikoissa. Sen sijaan opastetaulun 5 paikka avoimen peltoalueen koilliskulmassa, lehtipuiden katveessa sekä penkin ja roskatelineen yhteydessä koettiin mielekkäänä. Opasteessa käsitellyt tee-

Kuva 20. Iltanäkymä hospitaalin maatilan mäeltä Lemberginlahdelle. Katja Mäkinen.

Kuva 21. Kalasääsken pesän kuvaa voi tällä hetkellä seurata vanhan mielisairaalan talousrakennuksen seinään asetetusta opastuspisteestä. Talvikaudeksi näyttöä varten tehty paikka suljetaan luukulla. Mikko Helminen.

Kuva 22. Kalasääsken pesä sijaitsee sähköisen väylämerkkitorin päällä, vanhan sairaala-alueen kaakkoispuolella ja saaren eteläosan pohjoisrannassa. Juhana Ahlamo.

mat vaikuttavat maisemaan ja luontoympäristöön hyvin soveltuvilta, joka voisi perustella myös opastetaulussa 6 käsiteltyjen teemojen yhdistämistä osaksi tällä paikalla sijaitsevaa opastetta. Kulttuurimaiseman vaikutusta tauluissa koskevat näkökulmat ovat kuitenkin nykyisellään pääosin vanhentuneita, mutta saattaisivat laajemmin käsiteltyinä sopia hyvin myös paikan uudistuneeseen opastukseen.

Alue sijaitsee lisäksi paikalla, joka saattaisi soveltua kalasääskenpesää koskevan esittelyn paikaksi varsinaiselle kaakossa sijaitsevalle pesälle tarjoutuvan avoimen näkymän ansiosta. Pesän tarkkaa sijaintia ei nykyisin ilmoiteta sairaala-alueen talousrakennusryhmälle perustetussa opastuspisteessä, mutta se voisi olla mahdollista, jos tähän kohdistuva mielenkiinto voitaisiin ohjata digitaalisen kuva-aineiston kautta, eikä itse pesän elämää häiritsevien retkien kautta. Opastuspiste on nykyisessä asussaan epäsiisti ja vaikeasti löydettävissä.

Vanha mielisairaalan puistoalue ja Saaristomerén tutkimuslaitoksen päärakennus

Vanhan mielisairaalan kivisen päärakennuksen sekä useiden asuin- ja talousrakennusten puistomaisella alueella sijaitsee nykyisin yksi opastetaulu (4. *Saaristomerén tutkimuslaitoksen rakennuksia*, ks. liite 1), joka on sijoitettu tienristeykseen, lähelle asuntolarakennus Fyyriä. Paikka sijaitsee pohjoisesta, Kirkkoniemeltä johtavalta tieltä lähestyessä sekä etelässä Lembergin lahden rannasta paikalle johtavan tien korkeimmalla kohdalla. Opastetaulussa on aluetta laajalti aina Kirkkoniemelle asti lintuperspektiivissä (lounaasta) esittävä kuva. Kukin kuvassa numeroitu rakennus on kuvattu lyhyesti nimellä ja rakennusvuodella. Opasteen tekstiosuudessa kuvataan lyhyesti hospitaalin varhaisen, 1700-luvulla väistyneen rakennuskannan 1800-luvulta lähtien korvannutta rakennettua ympäristöä sekä lyhyesti hospitaalin toimintoihin liittyviä teemoja. Opasteen pääasiallisena vaikutelmana on nykyhetkessä havaittavan ja tutkimuslaitoksen toiminnassa olevan alueen esittely.

Opastetaulun sijainti koettiin hyväksi sekä saavutettavuuden että vitriinin aiheuttaman vähäisen maisematilaa rikkovan luonteen perusteella. Niin ikään ympäristön rakennuskantaa ja sen taustoja on tarvetta esitellä. Hospitaalin toiminnoille keskeisen ja lukuisista kerroksellisista elementeistä koostuva tilaa vaatineen kuitenkin laajempaa esittelyä. Viime vuosina opasteen välittömässä läheisyydessä sekä tästä kohti pohjoista avautuvassa puisto- ja niittymaisemassa sijaitsee useita 1700- ja 1800-luvuille ajoittuvia arkeologisia kohteita, jotka muodostavat yhdessä luontoympäristön kanssa osan paikan monisyisestä kulttuuriympäristöstä. Toisaalta nykyrakennuksia koskevan seikkaperäisen esittelyn sijaan alueen opastaminen voisi vaatia teemoitettuja ja paikan menneisyyttä laajemmin avaavia lähestymistapoja.

Alueen rakennuskanta, erityisesti saaristoympäristössä verrattain massiivinen Seilin mielisairaalan kivrakennuskokonaisuus kiinnostavat laajalti saarella vierailevia ihmisiä. Paikalla tapahtuva omatoiminen tutustuminen on koettu mahdollisuuksiltaan riittämättömäksi (sairaalarakennuksissa ja päärakennuksen piha-alueella liikkumista on rajoitettu). Toisaalta välittömästi Saaristomerén tutkimuslaitoksen tutkimusaseman läheisyydessä sekä asuinkäytössä olevien rakennusten piha-alueella tapahtuva liikkuminen on koettu ongelmalliseksi (ks. kuva 23).

Alueen keskeinen merkitys osana Seilin hospitaalin toimintaa yhdessä sosiaalisten sekä mahdollisesti opastukseen hyvin soveltuvan luontoympäristön yhteensovittaminen koettiin haasteellisenä. Maisematilaan voisi kuitenkin sijoittaa mahdollisesti toisen opasteen, joka voisi sijaita esimerkiksi historiallisen hauruinhuonetontin luoteispuolella, kohti Kirkkoniemeä suuntaavan tienhaaran lähistöllä. Alueella suoritettu suunnitelmallinen raivaus ja laidunnus ovat viime vuosina avanneet mielisairaalan päärakennuksen ja Fyyrin pohjoispuolista aluetta, jolta on myös kerrytetty runsaasti alueella sijaitsevia 1700- ja 1800-lukujen hospitaalin toimintaan liittyneitä tonttialueita koskevaa arkeologista tutkimustietoa.

Kuva 23. Luonto- ja kulttuuriarvoiltaan rikkaassa vanhan mielisairaalan ja hospitaalin ympäristössä sijaitsee myös useita Saaristomerén tutkimuslaitoksen tutkimus- ja majoitusrakennuksia. Mikko Helminen.

Pääsaaren ja Seilin Kirkkoniemen yhdistävä maakangas sekä Seilin kirkko

Seilin pääsaaren maakannaksella Kirkkoniemen alueeseen yhdistävällä alueella sijaitsee alueen luontoa ja maankohoamista esittelevä opastetaulu (3. *Tervalepikko, Maankohoaminen*, ks. liite 1 ja kuva 24). Taulussa kerrotaan alueen peitteisen tervalepikon kasvillisuudesta ja linnustosta sekä maakannakseen liittyen saaristoalueen maankohoamisesta aiheutuneesta muutoksesta.

Opasteen nykyinen sijainti koettiin hyväksi, tosin alueen tiivistä kasvillisuutta voisi tulla harventaa tulevaisuudessa Seilin pääsaaren luonnonhoitosuunnitelman perusteella. Näin mahdollisesti säilytettävä maankohoamista käsittelevä teema tulisi paremmin ymmärrettäväksi sitä esittelevän opasteen ympäristössä. Paikan sijainnin hahmottaminen historiallisessa maisemassa, johon myös maiseman topografinen muutos liittyy, koettiin kuitenkin ongelmalliseksi. Hospitaalin perustamisaikana pääsaaren edustalla luotona sijainneen Kirkkoniemen alueen havainnollistamista voitaisiin tehdä esimerkiksi aluetta kuvaavan historiallisen karttaotteen avulla. Samalla alueella liikkuvien ihmisten olisi mahdollista asemoitua paikalle leimallisen hospitaalialueen yhteyteen. Paikalla sijaitsevia lukuisia kylttejä tulisi myös karsia ja yhtenäistää.

Seilin kirkkoa käsittelevä opastetaulu sijaitsee kirkon länsipuolella kohti niin kutsuttua Kirkkolaituria johtavan tien varrella laiturilta kohti kirkkoa ja pääsaarta kohdistuvaa tutustumista suunnattuna (2. *Kirkko*, ks. liite 1 ja kuva 26). Opasteeseen on sijoitettu kirkkoa ja kellotapulia Lemberginlahdelta kuvaava piirros (1993). Kuvassa kirkon eteläinen pääjulkisivu on nykyisestä poiketen paikoin puuston peittämä. Opasteen tekstiosuus käsittelee lyhyesti Seilin hospitaalin varhaisempaa, pääosin 1600- ja 1700-luvuille ajoittuvaa menneisyyttä. Tekstiasu on tyyliltään osittain draamattinen, mutta sisältää myös kirkkoon tutustumisesta kiinnostuneille kohdistettua käytännön informaatiota. Opasteteksti kuvaa sekä lepraan sairastuneiden (spitaalisten) että mielisairaiden positiota hospitaalissa ja viittaa lyhyesti niemellä sijaitseviin lepraan sairastuneiden asuintupien kivijalkoihin.

Kuva 24. Roskatelineestä, opastevitriinistä ja Pro Seili-Själön kesäkioskitoiminnasta kertova kyltti Seilin pääsaarelta Kirkkoniemelle johtavalla maakannaksella. Mikko Helminen.

Kuva 25. Seilin nykyisin museokirkkona toimiva hospitalikirkko on rakennettu vuonna 1733. Nykyinen kellotapuli noudattaa pääpiirteissään nykyisen kirkon aikana samalla paikalla sijainnutta mallia. Juhana Ahlamo.

Kuva 26. Seilin kirkkoa ja Kirkkoniemeä koskeva opaste sijaitsee kirkon ja hautausmaan länsipuolella ja on suunnattu Kirkkolaiturilta saapuville vierailijoille. Mikko Helminen.

Sekä opasteen sisältö, sijainti että opasteen välittömässä läheisyydessä kirkon lounaispuolella sijaitseva tiivis männikkö koettiin paikoin ongelmalliseksi. Kirkon eteläosan nykyinen tiivis puusto on yhdessä muun Kirkkoniemen peitteisyyden kanssa perua pääasiassa 1900-luvulla tapahtuneesta Seilin avointen maisematilojen umpeen kasvamisesta (ks. kuvat 25 ja 26). Puuston karsiminen voisi olla perusteltua yhdessä muiden niemellä tehtävien hoitotoimenpiteiden kanssa. Pääosin Kirkkolaiturilta, niemen luoteisosasta

saapuvia ihmisiä palveleva opastetaulun sijainti tulisi pyrkiä korjaamaan mielekkäällä tavalla niin, että myös pääsaarelta niemelle saapuvat vierailijat saavuttavat opasteen jo kirkon ympäristöön tutustuesssa.

Opastetaulun sisällön koettiin vaativan perusteellista uudistamista. Kulttuurihistoriallisen ja jokseenkin dramaattisen tarinan sijaan tai sen ohella paikkaan tutustuville ihmisille olisi pyrittävä tarjoamaan laajemmin niemen historiallista maisemaa kuvaavaa sisältöä. Mahdollisuuksien mukaan myös alueella suoritetuista arkeologisista tutkimuksista saatua informaatiota voisi olla mahdollista käyttää laajemman kokonaiskuvan luomiseksi. Hospitaalin historialliset paikat jatkuvat edelleen opastetun reitin varrella siirryttäessä historialliseen mielisairaalamiljööseen. Tällöin saaren historia hospitaalisarena olisi mielekästä jakaa paremmin kutakin kohdetta käsitteleviin teemoihin. Lisäksi Kirkkoniemellä on havaittavissa alueelle leimallisia kasvilajeja, jotka yhdessä paikan luontoympäristön laajemman esittelyn kanssa saattaisivat sopia niemen opastukseen.

Kirkkolaituri ja Pro Seili-Själön kesäkioskin alue

Kirkkoniemien koillisosassa, niemen länsirannalla sijaitsee saarelle yksityisveneillä matkaaville vierailijoille suunnattu Kirkkolaituri sekä Pro Seili-Själön kesäkioski käymälöineen, roskakatoksineen ja varastoliitereineen. Paikalla sijaitsee täältä laskettaessa ensimmäinen ja postilaiturilta suuntautuvan tutustumismatkan viimeinen opastetaulu (1. *Kirkkolaituri*, ks. liite 1 ja kuva 28). Opastetaulun sisältö on pääpiirteittäin sama kuin postilaiturilla sijaitsevassa taulussa (ks. aiemmin käsitelty kohta ”Postilaituri”) ja sen on suunniteltu perehdyttämään saarelle saapuneita vieraita lyhyesti Seilin historiaan ja saarella sijaitsevaa opastettuun reittiin. Lisäksi kioskin seinällä sijaitsee yhdistyksen tiedotteita ja vanhempi saaren historiaa ja kulttuurikohteita esittelevä vitriini (ks. kuva 27).

Varsinaisen opastetaulun todettiin postilaiturilla sijaitsevan taulun tavoin tarvitsevan uudistamista ja kartan selkeyttämistä. Jo nykyisen opastetaulun kanssa osittain ristiriitainen vanhempi opastetaulu tulisi sulauttaa yhteiseen uuteen tauluun, jolloin tutustumisreitien aloituspisteenä toimivan laajemman taulun lisäksi paikalla sijaitseisi vain Pro Seili-Själön esittelyä ja tiedotteita koskeva taulu. Verrattain uuden laiturin käyttö on sesonkiaikana kasvavassa suosiossa, joka on koettu Pro Seili-Själössä kioski- ja esittelytoimintaa edistävänä paikkana. Alue saattaisi vaatia laajemmin kasvavaa matkailuun vastaavaa kehittämistä, jonka lisäksi paikalla sijaitsevat väliaikaiset rakenteet tulisi sopeuttaa paremmin saaren historiallisen rakennuskannan ilmeeseen.

Kuva 27. Pro Seili-Själön kesäkioskin seinällä sijaitsee yleisiä tiedotteita ja vanha Seilin kirkkoa ja hospitaalia esittelevä opaste. Mikko Helminen.

Kuva 28. Pro Seili-Själön kesäkioskin seinällä sijaitsee yleisiä tiedotteita ja vanha Seilin kirkkoa ja hospitaalia esittelevä opaste. Mikko Helminen.

3.2 *Kirkkoprojekti ja matkailuyrittäjien tuottamat palvelut*

Seilin museokirkko on saaren tunnetuin nähtävyys ja ainoa yleisölle avoinna pidettävä rakennus. Saaristomeren tutkimuslaitos on tehnyt kirkkoa ja Kirkkoniemeä hallinnoivan Museoviraston kanssa käyttö- ja ylläpitosopimuksen. Sen mukaan tutkimuslaitos vastaa kirkon ja sen ympäristön pitämisestä siistinä, saa pitää kirkkoa auki kävijöille ja periä sisäänpääsypääsymaksua kattamaan henkilöstö- ynnä muut kulut. Museovirasto vastaa puolestaan Kirkkoniemellä toteutettavista isommista korjaus- ja raivaustöistä.

Seilin kirkko on avoinna kesäkuusta elokuun loppuun tiistaista perjantaihin klo 11–15, lauantaisin klo 11–16 ja sunnuntaisin klo 12–16. Aukioloaikoina kirkossa on aina paikalla päivystävä opas, joka perii pienen pääsymaksun (aikuisilta 3 euroa, lapsille ja eläkeläisille 1,5 euroa) sekä vastaa kävijöiden esittämiin kysymyksiin. Kirkossa on myös jaossa monisteita, jotka tarjoavat tiiviissä muodossa tietoa saaren historiasta ja itse kirkkorakennuksesta. Kirkossa tarjottava suullinen ja kirjallinen informaatio tekee kirkosta käytännössä tutkimuslaitosta ja Museovirastoa edustavan infopisteen, hieman samaan tapaan kuin kesäkioski toimii aukioloaikoinaan Pro Seili–Själön infopisteenä. Lisäksi kirkossa järjestetään kesäkaudella kolme jumalanpalvelusta. Kirkossa järjestetään satunnaisesti myös konsertteja ja muuta kulttuuritoimintaa: kirkko toimii yhtenä Nauvon kamarimusiikkipäivien tapahtumapaikoista ja kirkon edustalla on pidetty teatterinäytöksiä.

2000-luvulla käytäntönä on ollut, että Saaristomeren tutkimuslaitos palkkaa kesäkaudeksi (touko–syyskuu) kirkon avoinnapidosta ja opastuksesta vastuussa olevan henkilön (kirkkovastaavan), joka toimii myös yhteyshenkilönä tutkimuslaitoksen ja matkailuyrittäjien välillä. Lisäksi Seilissä työskentelee kesäisin kaksi humanistisen alan korkeakouluharjoittelijaa (3 kk, Turun yliopisto/Åbo Akademi). Harjoittelijoiden palkasta osan maksaa korkeakoulujen tiedekunnat ja osan Saaristomeren tutkimuslaitos. Kirkon avoinnapidon lisäksi kirkko-oppaat vetävät opastettuja kierroksia saarella ja kirkossa. Lyhimmillään nämä kiertokäynnit ovat puolen tunnin, pisimmillään parinkin tunnin mittaisia. Harjoittelijat laativat myös yleensä Seiliin liittyvän kirjallisen työn opintojensa kannalta mielekkästä aiheesta ja näkökulmasta.

Kuva 29. Harjoittelija Taru Tuomisto opastaa Seilin historiallisella sairaala-alueella Seilin avoimien ovien päivänä vuonna 2009. Minna Nyqvist.

Kuva 30. Näkymä Seilin museokirkkona toimivan hospitaalikirkon (1733) länsiosaan. Kirkon runkokuoneen länsisiipi on rajattu lepraan sairastuneille puisella aitauksella. Juhana Ahlamo.

Ennen 2000-luvun alkua museokirkkoa pidettiin auki harvakseltaan ja siellä pääsivät käymään lähinnä tutkimuslaitoksen vieraat. Tilanne muuttui vuonna 2003, kun liikenneyhteydet saarelle paranivat. Tällöin myös matkailijoiden määrä kasvoi. Saaristomeren tutkimuslaitoksen omasta näkökulmasta kirkkoprojektin tavoitteena on ollut ohjata saarelle kohdistuva matkailu ja kiinnostus Kirkkoniemellä sijaitsevaan museokirkkoon ja opastetulle reitille. Näin tutkimuslaitoksen henkilökunnalle ja vierailijoille on pyritty antamaan työrauha. Samalla Seiliä koskevan tiedon saavutettavuutta on pyritty parantamaan ja vastaamaan paremmin matkailijoiden odotuksiin.

Seiliin liikennöi kesäisin säännöllisesti kaksi liikennöitsijää, Archipelago Lines (M/S Östern) ja matkailuyrittäjä Janne Lehto (M/S Autere). Matkanjärjestäjiä on useampia, tärkeimpinä Suomen Saaristovaraus, Naantalin matkailu, Strandbo Group sekä Janne Lehto. Matkanjärjestäjien ryhmiä vetää joko auktorisoitu saaristo-opas tai tutkimuslaitokselta tilattu kirkko-opas. Kirkkoprojektin työntekijät ottavat vastaan matkanjärjestäjien ryhmien varaukset tietoineen, merkitsevät ne sähköiseen varauskalenteriin ja huolehtivat siitä, ettei saarelle tule samanaikaisesti liian montaa ryhmää.

Seilin museokirkossa käy kesä kautena keskimäärin noin 6000 kävijää. Saarella kävijöiden kokonaismäärä on kuitenkin suurempi. Liikennöitsijöiden ja matkailuyrittäjien tavoitteena on tuoda saarelle mahdollisimman paljon kävijöitä. Tutkimuslaitoksen näkökulmasta kävijämäärät haluttaisiin mielellään pitää nykyisellä tasolla, mikä turvaisi tutkimuslaitoksen työrauhaa sekä suojaisi saaren luontoon ja kulttuuriperintöön kohdistuvalta rasituksesta. Kirkkoprojektin roolina on ollut toimia näiden kahden toisistaan poikkeavan intressin välittäjänä ja yhteen sovittajana.

3.3 *Saaristomeren tutkimuslaitoksen vieraat*

Saaristomeren tutkimuslaitos tarjoaa tiloja ja majoitusta lukuisille vieraileville tutkijoille, kursseille, konferensseille, workshopeille, seminaareille ja virkistyspäiville. Laitoksen jokakesäisiin vieraisiin lukeutuu muun muassa geo- ja biotieteiden kenttäkursseja, Turun yliopiston Baltic Sea Region Studies -ryhmä, kuvataidekursseja, Itämeri-kesälukion kenttäkurssi, Turun yliopiston Lasten yliopisto sekä lasten ja nuorten harmonikkaleiri. Vieraiden kirjo ulottuu näin alakoululaisista yritysvieraiden kautta kansainvälisiin konferenssi-vieraisiin.

Nekin vieraista, jotka eivät käytä aiemmin Seilin mielisairaalan päärakennuksena toimineen tutkimusaseman luentosali- ja laboratoriotiloja, käyvät rakennuksessa toimistossa asioidessaan ja ruokailemassa. Samalla heillä on mahdollisuus tutustua rekonstruoituun potilashuoneeseen ja käytävän seinälle ripustettuihin mielisairaalan ja hospitaalin vaiheista kertoviin teksteihin ja valokuviin. Entisessä sairaalan kivimakasiinissa, nykyisessä seminaaritallassa on vuodesta 2010 saakka ollut vitriinikaapissa näytteillä mielisairaala-ajoilta periytyvää käsityöesineistöä. Näihin sekä niiden yhteydessä oleviin opasteteks-teihin ovat päässeet tutustumaan seminaaritalaa käyttävät ryhmät. Näin nekin tutkimus-laitoksen vieraat, jotka eivät tule opastetulle kierrokselle tai käy museokirkossa, saavat halutessaan tietoa saaren historiasta.

Koska tutkimuslaitoksen tiloja saattaa käyttää useampi ryhmä ja kymmenittäin henkilöitä samanaikaisesti, ei ulkopuolisilla ryhmille ole tarjottu pääsyä tiloihin lukuun ottamatta erikseen sovittuja tapauksia ajankohtina, jolloin myös laitoksella on tilaa opastuksille. Poikkeuksena on kerran kesässä järjestettävä avointen ovien päivä, jolloin Saaristome-ren tutkimuslaitos esittelee toimintaansa ja saaren historiaa tutkimusasemalla ja kirkos-sa järjestettävillä opastuksilla. Päivän aikana järjestetään tavanomaisesti myös laitoksen tutkimukseen liittyvä esitelmätilaisuus ja vierailijoilla on mahdollisuus tutustua tutkimus-aluksiin.

Tutkimuslaitoksen henkilökunnan työrauhan takia on perusteltua, että nykyinen tutki-musasema pidetään pääsääntöisesti suljettuna yleisöltä. Tämä tulee usein yllätyksenä matkailijoille ja herättää närkästystä.³⁹ Kulttuurihistoriallisesti merkittävän mielisairaala-rakennuksen ja muun muassa tiloihin rakennetun potilashuonerekonstruktion saavutet-tavuuden parantaminen tutkimuslaitoksen toimintaa liikaa häiritsemättä lieneekin haas-teellisimpia kohtia Seilin tutkimus- ja matkailutoimintojen yhteensovittamisessa.

3.4 *Huomioita*

Seilissä opastetauluin varustettu opastusreitti vastaa tällä hetkellä hyvin saaren kulttuuri-perinnön ja luontoympäristön välittämiseen soveltuvia alueita. Opasteissa esitetty sisäl-tö on kuitenkin pääosin vanhentunutta sekä saaren luonnon tilaa ja sen muutosta että kulttuuriperintöön ja Seilin historiaa käsitteleviltä osiltaan. Myös opasteiden saavutetta-vuutta ja saaren kokonaisvaltaisten merkitysten ymmärtämiseksi kylttien tarjoama opas-tus tulisi suunnitella uudelleen. Tulevien opasteiden sijoittuminen maisematilaan vaatii myös huolellista arviointia yhdessä muiden saaren opastusmenetelmien, kuten erinäis-ten kylttien, tiedotteiden ja viittojen kanssa.

Yhteistyö matkailuyrittäjien ja Saaristomeren tutkimuslaitoksen välillä toimii varsin hyvin. Matkanjärjestäjien esittämiin toivomuksiin, kuten laitoksen ruokalassa järjestettävään ruokailumahdollisuuteen tai potilashuoneeseen tutustumiseen, pyritään vastaamaan mahdollisuuksien rajoissa. Matkanjärjestäjät tiedostavat saaren käytön erityisluonteen ja sen matkailupalveluille asettamat rajoitteet. Kirkkoprojekti on tärkeässä osassa toi-

39 ks. Heinrichs 2011: 43.

mijoiden keskinäisen viestinnän ylläpidossa ja sen kehittämisessä. Joka kesä vaihtuvien harjoittelijoiden ja muutaman vuoden välein vaihtuvan kirkkovastaavan perehdyttämistä ja ohjeistamista voitaisiin parantaa kokoamalla selkeät kirjalliset ohjeet, jotka täydentäisivät ja tukisivat nykyistä, valtaosin suullista ja epämuodollista ohjeistusta.

Monille omatoimisesti Seilissä vieraileville tulee yllätyksenä, että kirkko on (monien museoiden tapaan) kiinni maanantaisin. Toinen aukioloaikoja koskeva pettymys monelle on, että kirkko sulkee ovensa arkisin jo kolmelta ja viikonloppuisin neljältä. Aukiolosta tulisikin tiedottaa nykyistä paremmin ja selkeämmin paitsi verkossa, myös Nauvon turistineuvonnassa, yhteysaluksilla ja postilaiturilla.⁴⁰ Tulisi myös harkita, voisiko aukiolopäivystystä ainakin arkipäivien osalta pidentää tunnilla heinäkuussa, joka on museokirkon vilkkain kuukausi.

Vaivattomasti saavutettavilla ja matkailua palvelevilla verkkosivuilla on nykyisin keskeinen rooli informaation välittämisessä. Turun yliopiston sivuilla sijaitsevat Saaristomeren tutkimuslaitoksen verkkosivut on koettu sekä matkailijoiden että kirkon avoinnapidosta vastaavien henkilöiden osalta hankalasti saavutettaviksi. Vierailijoille on tarjolla informaatiota myös Pro Seili–Själön verkkosivuilla, josta puolestaan puuttuu museokirkon aukioloajat.

Museokirkon aukioloaikojen ohella keskeinen saarella vierailevien ihmisten ilmaisema kritiikki kohdistuu siihen, etteivät he pääse tutustumaan vanhan mielisairaalan sisätiloihin tai sisäpihaan. Edelleen saarella yleisöltä suljettujen alueiden ja avoimen tilan rajoja merkitsevä kyltititys koetaan ikävinä. Pro Seili–Själön ylläpitämä kesäkioski on saaren ainoa paikka josta on mahdollisuus ostaa ruokaa ja juomaa. Palvelujen kysyntään on kuitenkin vaikea vastata nykyisin saarella olevilla resursseilla: esimerkiksi tutkimuslaitoksen ruokalaa ei ole mahdollista avata laitoksen ulkopuolisille asiakkaiden käyttöön. Asukasyhdistyksen ylläpitämä kioskitoiminta perustuu taas vapaaehtoistoimintaan, mikä rajoittaa sen aukioloaikoja ja kioskin tarjoamia palveluita. Näkyvämmällä ja yhtenäistetyllä tiedottamisella niin verkossa kuin Nauvon satamassa ja saarella poikkeavalla yhteysaluksella voitaisiin parantaa tilanne siten, että mahdollisimman moni vierailija tietäisi jo ennen saareen tuloaan varautua saaren tarjoamien palvelujen niukkuuteen.⁴¹

Etenkin iäkkäämmille ihmisille reilun kilometrin kävelymatka yhteysalusrannasta kirkolle tuntuu pitkältä ja reitin varrelle on toivottu levähdyspaikkoja. Nykyisellään Lembergintahden ja avointen peltoalueen tuntumassa sijaitsevan opastetaulun (5) kohdalla on puinen penkki, mutta kaikki eivät ole sitä ohi kävellessään huomanneet. Opasreittiä uudistaessa voisikin miettiä, miten levähdyspaikka tuotaisiin hieman nykyistä paremmin esiin ja olisi-ko matkan varrella myös muita paikkoja, joihin voisi sijoittaa penkkejä. Niin ikään saarella liikkumiseen liittyy rajoitteita niin opastettujen alueiden että esteettömien kulkuväylien osalta. Saarella on hyvät mahdollisuudet liikkua paitsi kävellen myös pyörällä. Moottorikulkuneuvoja ei saareen päästetä kuin poikkeustapauksissa. Kulku sekä saaren opastetulla reitillä että museokirkossa on melko helppoa. Pyörätuolilla liikkuminen on kuitenkin haasteellista sorateiden ja karjasiltojen takia sekä vaatii henkilökohtaista avustusta.

Auktorisoitujen saaristo-oppaiden historian- ja paikallistuntemus vaihtelee erityisesti saaren historiaan perehtyneistä yleisen saaristoalueen tietojen hallintaan. Seiliä koskevassa opaskirjallisuudessa ja opastuksessa toistuu silloin tällöin paikkansapitämättömiä, vanhentuneita ja jopa virheellisiä tietoja. Esimerkiksi saaristo-oppaille säännöllisesti tarjotut saaren opastuskierrokset voisivat välittää ajantasaista tietoa Seilissä tapahtuvasta toiminnasta ja tutkimustuloksista sekä saaren kulttuuriympäristöstä. Oppaiden kanssa järjestettävät tapaamiset mahdollistaisivat molempiin suuntiin kulkevaa ajatusten ja ko-

40 ks. myös Heinrichs 2011: Bilaga 3.

41 Heindrichs 2011: Bilaga 3.

kemusten vaihtoa saarella toimivien ja sinne harvemmin suuntaavien oppaiden välillä.

Tutkimuslaitoksen kirkko-oppaiden osaaminen vaihtelee suuresti työn harjoitteluluonteesta johtuen. Oppailla on kuitenkin käytettävissään paitsi kauemmin talossa olleiden tietämys, myös edellisten harjoittelijoiden hahmottelemia opastusrunkoja sekä kirkko-projektin toimistoon kerättyä saarta koskevaa tausta-aineistoa. Tämän materiaalin läpikäyminen, omaksuminen ja soveltaminen konkreettisissa opastustilanteissa vaativat aikaa.

Oman haasteensa tuo saaren nykytoiminnan poikkitieteellisyys sekä moninainen kulttuuriympäristö. Korkeakouluharjoittelijat tulevat humanistisilta koulutusaloilta ja opastukset keskittyvät yleensä historiallisiin ja kulttuurisiin seikkoihin. Oppaiden tulisi kuitenkin kertoa tietoa myös Seilin luontoympäristöstä ja saarella tehtävästä luonnontieteellisestä tutkimuksesta. Tulevien harjoittelijoiden orientoitumista tehtäväänsä voitaisiin helpottaa ja nopeuttaa esimerkiksi kokoamalla selkeä, jäsennelty sekä riittävän laaja perustietopaketti Seilin historiasta ja tutkimustoiminnasta, johon he voisivat tutustua jo ennen saapumistaan Seiliin ja ryhtymistään töihin.

4 Kohti opastusjärjestelmän uudistamista

4.1 *Kerroksellinen ja mosaiikkimainen Seilin saari*

Seilin poikkeuksellinen historia hospitaalisarena on tunnettu jo ennen saarella sijainneen mielisairaalan lakkauttamista vuonna 1962. Alueelta on 1900-luvun lopulla ja 2000-luvulla tehty niin arkeologista kulttuuriperintöä että rakennettua ympäristöä koskevia perusselvityksiä. Seilin saarta koskeva tutkimustieto on karttunut viime vuosina erityisesti arkeologisen kulttuuriperinnön selvitystyön seurauksena. Pääsaarta koskevaa luonnonhoitosuunnitelmaa noudatetaan aktiivisesti etenevin toimenpitein, jotka näkyvät saaren maisemassa tapahtuvina asteittaisina muutoksina.

Saaren arvotetut kulttuuriperintökohteet muodostavat erityisesti Seilin pääsaaren keskiosassa pitkän ajan kuluessa muodostuneita kerroksellisia kokonaisuuksia. Tällaisia useita erilaisista elementeistä koostuvina kokonaisuuksina voidaan mainita esimerkiksi

- yhteysaluslaiturin muodostama rakennuskokonaisuus ja aluetta ympäröivät kalliomännikkö- ja lehtoalueet
- vanhan Seilin talonpoikaisasutuksen paikalle myöhemmin muotoutunut puistomainen sekä peltojen ja ketoalueiden ympäröimä maatilan asuin- ja talouspiha
- saaren historialliseen agraariin käyttöön liittyvä pelto-, keto- ja niittyalue vanhan maatilan pihapiirin ja mielisairaalan välissä
- niittyalueiden ympäröimässä hoidetussa puistossa sijaitseva historiallisen mielisairaalan umpinainen ja maisemaa hallitseva rakennusryhmä, tätä ympäröivät asuin- ja talousrakennukset sekä alueen pohjoispuolella sijaitsevat 1700- ja 1800-lukujen horuinhuonetontti, asuintontti- ja puistoalueet
- Kirkkoniemellä sijaitseva puukirkko ja hautausmaa-alue sekä lepraan sairastuneiden eristysalueen ja myöhempien yksinäistalojen jäännökset

Saaren keskiosan luonto- ja kulttuuriympäristölle on luonteenomaista mosaiikinomaisuus. Toisaalta kunkin alueen kulttuuriperintökohteet ja näitä ympäröivä luonto ovat ymmärrettävissä toisistaan riippuvaisina ja muista ryhmistä erotettavina ryhminä. Tämä mahdollistaa erilaisten teemojen käsittelyn kullekin paikalle ominaisella painotuksella.

Seilissä toimiva Saaristomeren tutkimuslaitos sekä paikallisten, saarella asuvien ihmisten yhteisö ovat saaren elämää ja kulttuuriperintöä aktiivisesti ylläpitäviä toimijoita. Näillä ryhmillä on kiistaton ja keskeinen rooli osana Seilin elävää kulttuuriympäristöä. Saaren rikas ja kerroksellinen kulttuuriperintö muodostaa arvotettuna ja suojeltuna elementtinä haasteita Seilin elinvoimaisen nyky-yhteisön toiminnalle. Sekä kulttuuriympäristöä, saaren toimintaa ja matkailua koskevia näkökohtia on kuitenkin mahdollista ratkaista eri toimijaryhmien välisellä tiiviillä yhteistyöllä ja vuoropuhelulla.

4.2 *Saavutettavuuden haasteita*

Saaren kulttuuriperintökohteet ja luontoympäristö muodostavat myös nykyisen opastetun reitin varrella erityisiä kokonaisuuksia, jotka muodostavat edelleen tulevaisuudessa opastukselle tärkeitä pisteitä. Monille näistä saaren keskiosassa sijaitsevista kohteista liittyy myös Saaristomeren tutkimuslaitoksen toimintaan liittyviä rajoitteita. Näin ollen alueiden fyysisen saavutettavuuden lisääminen on ongelmallista ja vaatii tarkkaa suunnittelua. Tutkimuslaitoksen näkökulmasta on tärkeää, että liikkumista voidaan säädellä tärkeiksi työympäristöiksi luettavilla paikoilla myös tulevaisuudessa. Saarella vierailuille on erikseen tiedusteltaessa kerrottu, että sopimalla etukäteen ja laitoksen päiväjärjestyksen niin sallissa on mahdollista päästä katsomaan esimerkiksi vanhan sairaalan potilashuonetta.

Seiliin suuntautuva omatoimimatkailu perustuu nykyisessä opastusrakenteessa rajattui-
na aikoina avoimena pidettävään Seilin museokirkkoon sekä opastetaulujen muodosta-
maan luonto- ja kulttuuripolkuun. Etukäteen Seili-retkensä suunnitelleet vierailijat löy-
tävät tietoa verkkosivuilta ja käyttävät Seilin museokirkolla tarjottavia opastuspalveluita.
Loma-aikaan saaristossa tehdään kuitenkin myös runsaasti impulsiivisia päiväretkiä, mikä
omalta osaltaan johtaa monien vierailijoiden vähäiseen etukäteistietoon saaresta ja kir-
kon aukioloajoista.

4.3 Ehdotuksia Seilin opastusrakenteen muutokselle

Jatkossa henkilökohtaisella opastuksella tuotettaviin palveluihin voisi olla mahdollista
sisällyttää omatoimisesta saareen tutustumisesta poikkeavia malleja. Näin esimerkiksi
auktorisoiduilla oppailla olisi yhdessä saarella työskentelevillä oppaiden kanssa erityi-
nen mahdollisuus tutustua haasteellisena vierailukohteena koetun sairaalan sisätilaan.
Omatoimisesti saarelle tehtävien matkojen kehittämiseksi voitaisiin Seilissä nyt ja tule-
vaisuudessa sijaitsevien opastetaulujen lisäksi lisätä yhteistyötä Nauvon vierassatamassa
sijaitsevan, vuonna 2011 toimintansa aloittaneen informaatiopisteen kanssa.

Saaren aineeton kulttuuriperintö, kuten saaren asukkaiden kertomukset ja muistot, Sei-
lin sairaalan arkistokokoelma sekä Seilin menneisyydestä kertovat esineet muodostavat
oman vaikeasti maastossa esiteltävän kokonaisuuden. Näiden esittelemiseksi voitaisiin
esimerkiksi tuottaa erilaisia teemoja koskeva fyysinen näyttely jonnekin Seilin saarelle.
Saaristomeren tutkimuslaitoksen ryhmien käytössä oleva sairaalan vanha kivimakasiini
mielisairaalan päärakennuksen itäpuolella voisi mahdollisesti toimia tällaisena näytte-
lytilana. Tilassa voitaisiin esitellä laajemmin esimerkiksi saaren historiallisia valokuvia,
asukkaiden haastatteluja ja digitaalisia aineistoja, kuten rekonstruktioalleja ja histori-
allisia karttoja. Pysyvä näyttelytila muodostaa kuitenkin erinäisiä ongelmia: tila tulisi
nykyisen museokirkon tavoin olemaan aukioloajoiltaan rajattu ja vaatisi todennäköisesti
oppaan läsnäoloa. Lisäksi Saaristomeren tutkimuslaitoksen tilat ovat jo nykyisellään var-
sin tarkkaan käytössä. Esimerkiksi seminaarikäytössä olevan kivimakasiinin muuttaminen
näyttelytilaksi tuottaisi tilaongelmia. Myös museokirkkoon on mahdollista sijoittaa ilman
sähköisiä apuvälineitä toimivaa pienimuotoista opastesisältöä.

Sekä impulsiivisten että suunniteltujen vierailujen onnistumista voitaisiin parantaa myös
taustoittavan tiedon tarjoamista mobiili- ja verkkosovellutuksissa. Esimerkiksi ilta-aikaan
saarelle piipahtavat vierailijat saavat nykyisin varsin yksisuuntaista ja lyhyttä tietoa Sei-
listä. Opastusreittiä noudattava mobiiliopastus voisi tarjota mahdollisuuksia tutustua
paikoin useista erilaisista elementeistä koostuviin maisematiloihin ja jättää palautetta
ja kokemuksia. Esimerkiksi alueella sijaitsevat paikoin laajatkin arkeologiset kohteet voi-
vat tarkoin suunnitelluista opasteista huolimatta osoittautua vaikeasti hahmotettaviksi.
Myös haasteelliseksi koettuja pääosin tai tiettyinä aikoina suljettuja tiloja, kuten vanhan
mielisairaalan päärakennuksen sisätiloja sekä museokirkkoa, olisi mahdollista esitellä di-
gitaalisesti. Mobiilipalvelut mahdollistaisivat myös nykyisin verkkosivuilla esiteltävän ka-
lasääksikameran seuraamisen sekä saaren luontoa esittelevään kasvioon tutustumisen
Seilissä vieraillessa.

Saaristomeren tutkimuslaitos on parhaillaan valmistelemassa Seilin saarta koskevan laa-
jan ja yleisöä palvelevan verkkoportaalin perustamista. Seilin saaren tutkimustoimintaa
ja muun muassa meriveden mittauksia sekä saaren historiaa ja opastusta koskeva sivusto
tulee toteutuessaan tarjoamaan keskitetyn tietopankin saarella matkaileville. Portaalin
toteutuessa myös mahdollisia mobiilisisältöjä olisi mahdollista linkittää sivustolla tarjot-
tuun informaatioon.

Seilin opastusreitti vastaa tällä hetkellä hyvin saaren kulttuuriperinnön ja luontoympäris-
tön välittämiseen soveltuvia alueita, eikä sitä tarvitse muuttaa. Laidunnusalueet rajaavat

Kuva 31. Seilin Kirkkoniemen pohjoisosassa sijaitsevalta männikköiseltä avokallioalueelta, Myllymäeltä avautuu näkyä Seilin ja Rymättymän väliselle merialueelle ja Airistolle. Juhana Ahlamo.

nykyistä Postilaiturilta Kirkkoniemelle johtavaa reittiä lähes koko matkalla, mikä osaltaan estää aiemmasta selkeästi poikkeavien väylien käyttöönoton. Opasteissa esitetty sisältö on kuitenkin pääosin vanhentunutta sekä saaren luonnon tilaa ja sen muutosta että kulttuuriperintöön ja Seilin historiaa käsitteleviltä osiltaan. Ajatellen myös opasteiden saavutettavuutta ja saaren kokonaisvaltaisten merkitysten ymmärtämistä kylttien sisältö tulisi suunnitella uudelleen. Opasteiden sisällön ja sijoittamisen suunnittelussa tulisi ottaa huomiota reitin varrella sijaitsevien kokonaisuuksien esittely osana saaren laajempaa kulttuuriympäristöä ja luontoa. Tulevien opasteiden sijoittuminen maisematilaan vaatii myös huolellista arviointia yhdessä muiden saaren opastusmenetelmien, kuten erilaisten kylttien, tiedotteiden ja viittojen kanssa.

Nykyisen opastusreitit lisäksi voitaisiin raivata polut myös Kirkkoniemen Myllymäelle sekä Angesnäs bergenin ympäristöön, saaren eteläpäähän. Myllymäelle on jo aikojen saatossa muodostunut polku, joka vain kaipaisi kunnostamista. Kohteeseen liittyvää tietoa voitaisiin laittaa näkyviin Kirkkoniemen opastauluun. Itse polkua ei tarvitsisi varustaa kylteillä, mutta se tulisi merkitä selkeästi maastoon. Angesnäs bergenin ympäristössä on muun muassa Saaristomeren alueelle tyypillisellä männikköisellä kallioalueella sijaitseva pronssi- ja/tai rautakautinen tutkittu hautaröykkiö, luontotyyppinä arvokas pähkinäpensaslehto sekä historiallisia niittyalueita. Alueella ei ole tällä hetkellä alueella sijaitsevien teiden lisäksi selkeitä opastusreitiksi soveltuvia polkuja. Uuden polun tulisi kulkea selkeästi yksityisten pihapiirien ulkopuolella. Alueen kehittäminen opastukselle paremmin soveltuvaksi vaatii tiivistä yhteistyötä paikallisten asukkaiden kanssa. Luonto- ja kulttuurikohteet saattaisivat myös vaatia paikalle sijoitettuja opastetauluja.

Nämä polut eivät varsin jyrkän ja haastavan maaston takia sovi kaikille, minkä vuoksi niitä ei kannattane markkinoida kaikille kävijöille esimerkiksi verkkosivuilla. Sen sijaan niistä voitaisiin kertoa Saaristomeren tutkimuslaitoksen vieraille näille suunnatussa viestinnässä. Myöskin kirkko-oppaat ja kesäkiöskin työntekijät voisivat kysyttäessä suositella ainakin Myllypolkua niille päivämatkailijoille, jotka ilmaisevat halunsa tutustua saareen laajemmin kuin mihin opastettu reitti antaa mahdollisuuden. (Vierasvenelaiturin käyttö-

Kuva 32. Näkymä Seilin pääsaaren eteläosassa sijaitsevalle laidunnetulle niittyalueelle. Paikka sijaitsee Ängesnäs bergenin männikköisen kallioalueen itäpuolella. Helena Puro.

jät jo mykyäänkin käyvät usein Myllykallioilla.) Näin vähennettäisiin osan kävijöistä kokemaa tunnetta siitä, että opasteet ja kieltokyltit rajoittavat liikaa heidän liikkumistaan ja jokamiehen oikeuksiaan.

Osana Seilin arkeologia -hanketta on pyritty Seilin menneisyyttä koskevaa tutkimustiedon välittämiseen suoraan maastotutkimusten aikana. Vuosina 2009–2011 tutkimusten edistymistä on ollut mahdollista seurata blogissa ja sosiaalisessa mediassa. Vuosina 2010 ja 2011 tutkimuksia on esitelty positiivisin kokemuksin myös suoraan saarella matkaileville. Saaren historian välittämistyössä saatujen hyvien kokemusten perusteella saarella tehtävän arkeologisen tutkimuksen tulisi myös jatkossa olla osa laajempaa opastusjärjestelmää.

Myös saarella vieraileville ihmisille suunnattu palautejärjestelmä tulisi uudistaa tai rakentaa suunnitelmallisesti uudelleen opastusrakenteen uudistamisen yhteydessä. Mahdollisuus kokemusten jakamiselle ja palautteen antamiselle tulisi sijoittaa sekä verkossa että maastossa sijaitsevan informaation yhteydessä. Tällöin palautteen antaminen on helppoa ja sijoittuu vaivattomasti saavutettuihin paikkoihin. Nykyisin saarella on vieraskirja sekä museokirkossa että Saaristomeren tutkimuslaitoksen tiloissa. Muun muassa ilta-vierailijoita varten voitaisiin sijoittaa vieraskirja myös Kirkkolaiturille, joka toimii myös purjehtijoiden yöpymispaikkana.

Lähdekirjallisuus

Julkaisemattomat aineistot

- Heinrichs, Mikael 2011. *Själö – den motvilliga turistattraktionen: En studie i hur resenärer upplever Själö. Examensarbete för restonom (YH)-examen. Utbildningsprogrammet för turism.* Yrkeshögskolan Novia [URL: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011120116680> luettu 20.1.2012.]
- Helminen, Mikko & Ahlamo, Juhana 2009. *Länsi-Turunmaa (ent. Nauvo), Seili. Kiinteiden muinaisjäännösten inventointi ja koetutkimukset 2009.* Turun yliopisto, arkeologian oppiaineen arkisto, Turku.
- Helminen, Mikko 2010. *Länsi-Turunmaa (ent. Nauvo), Seili. Kiinteiden muinaisjäännösten inventointi ja Seilin Kirkkoniemen koetutkimukset 2010.* Turun yliopisto, arkeologian oppiaineen arkisto, Turku.
- Helminen, Mikko 2012. *Parainen (ent. Nauvo), Seili. Kohteiden Seili Mielisairaalan puisto, Seili Skreddarens hus ja Seili Kirkkoniemi (Myllymäki 6) tarkastukset sekä kohteiden Seili Utridarens tomt ja Seili Dårhusen koetutkimukset vuonna 2011.* Turun yliopisto, arkeologian oppiaineen arkisto, Turku.
- Lindgren, Leif 2007. *Seili Pääsaari.* Luonnonhoitosuunnitelma. Metsähallitus, luontopalvelut.
- Mickelson, Georg 1955. *Inventarieförteckning över de fasta förlämningarna i Nagu Socken.* Museovirasto, arkeologian osaston arkisto, Helsinki.
- Niukkanen, Marianna; Tirilä, Soile; Tuominen, Laura; Lehtinen, Pekka 2007. *Matkakertomus, Seili 25.10.2007.* Tekijöiden hallussa.
- Niukkanen, Marianna. 2007. *Kylätonttien rajaaminen, luokittelu ja nimeäminen. Ohje inventoijalle.* Museovirasto, rakennushistorian osasto.
- Salonius, Johan G. 1735. *Nagu sochens beskrifning författad af Johan G:vi Salonius.* Museovirasto, arkeologian osaston arkisto, Helsinki.
- Kulttuuriympäristön rekisteriportaali,* Museovirasto. [URL: <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/>, luettu 14.2.2012].

Painettu lähdekirjallisuus

- Ahlbeck-Rehn, Jutta 2006. *Diagnostisering och disciplinering. Medicinsk diskurs och kvinnligt vainsinne på Själö hospital 1889–1944.* Åbo.
- Aminoff-Winberg, Johanna 2001. *Nagu sockens historia II.* Åbo.
- Fagerlund, Rainer 1992. *Förhistorisk tid och medeltid.* Christine Bång och Rainer Fagerlund (red.) *Nagu Sockens historia I:* 9–27. Åbo.
- Granström, Thor 1992. *Nagu församling och prästerskap.* Christine Bång och Rainer Fagerlund (red.) *Nagu Sockens historia I:* 63–216. Åbo.
- Haltia, Matti 1963. *Själö hospital 1619–1962. I Medicinhistorisk årsbok.* Stockholm.
- Joutsalmi, Sinikka 2008. *Seili, Turunmaan saariston helmi. Katsaus kulttuurimaiseman historiaan.* Marja-Leena Ikkala (toim.) *Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja 2:* 141–155.
- Jutikkala, Eino (toim.) 1973. *Suomen asutus 1560-luvulla: Kyläluettelot. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 4.*
- Miettinen, Mika (toim.) 1997. *Seilin saariston luonto. Yhteenveto kolmen vuosikymmenen tutkimuksista. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 80.*
- Naert, Aino 1992. *By- och gårdnamn i Nagu.* Christine Bång och Rainer Fagerlund (red.) *Nagu Sockens historia I:* 217–243. Åbo.

- Nikula, Sigrid 1992. Kyrkorna i Nagu. Christine Bång och Rainer Fagerlund (red.) *Nagu Sockens historia I*: 28–62. Åbo.
- Sandholm, Åke 1973. Kyrkan och hospitalshjonen. En undersökning rörande omsorgen om de sjuka och fattiga i välfärdsanstalterna i Finland. *Finska kyrkohistoriska samfundets handlingar* 88.
- Suomen historiallinen seura 1930. *Suomen vanhimmat maakirjat 1. Warsinais-Suomen maakirja v:lta 1540*. Helsinki.

Liite 1. Seilin nykyiset opastetaulut.

1 Kirkkolaituri

Seilin opastettu reitti

1. Kirkkolaituri
2. Kirkko
3. Tervalepikko
4. STL:n rakennuksia
5. Ruoikon ja niityn elämää
6. Niityn kasveja
7. Fogdeby, maatalan rakennusryhmä
8. Kolonnit
9. Postilaituri

Seilin saari sijaitsee Ahriston seilin luonnalaudessa noin 30 km päässä Turusta. Saaren suurin pituus on noin 2,5 km, leveys 1,5 km ja pinta-ala 1,6 km². Seilin korkein kohta on noin 40 m merenpinnan yläpuolella ja se on noussut merestä noin 5000 vuotta sitten. Vielä tuhansia vuosia tämän jälkeen alueella oli useita erillisiä pieniä saaria ja aaltojen huuhtomia kallioluotoja. Maankohoamisen (5,5 mm/v) myötä ne ovat yhtyneet nykyiseksi Seilin saareksi. Kasvillisuus on rehevää, saaren eteläosassa lehtomaista. Seilissä esiintyy noin 400 siemenkasvilajia. Lintulajeja on tavattu noin 190.

Asutusta Seilissä on ollut ainakin 1500-luvulta lähtien. Saaren nähtävyyksiä ovat v. 1733 rakennettu puukirkko ja saaristossa harvinaista uusklassista tyylillä edustava entinen mielisairaalan päärakennus. Nykyisin alueella toimii Turun yliopiston Saaristomeren tutkimuslaitos.

Toivomme vierailijoiden liikkuvan karttaan merkityllä reitillä. Opastetaulut kertovat saaren luonnosta ja värikästä historiasta. Reitin pituus on noin 2 km. Jotta maastossa tapahtuvalle tutkimustoiminnalle ei aiheutaisi häiriöitä on kasvien keräily ja oksien talttaminen kielletty. Tutkimuslaitoksen rakennukset eivät ole avoimia matkailijoille.

Tämä kirkkolaituri on tarkoitettu vesibusien ja huviveneilijöiden käyttöön.

Holmen Själo ligger på sydvästra sidan av Erstan ca 30 km från Åbo. Holmen är som långt ca 2,5 km, som breddat 1,5 km, och ytan är 1,6 km². Själo högst punkt är ungefär 40 m över havet, och den har stigit ur havet för ca 5000 år sedan. Ännu flere tusen år senare fanns det många åtskilda små holmar och vägsköljda stenklippor på området. P.g.a. landhöjningen (5,5mm/år) har de sammanbundits till den nuvarande holmen Själo. Växtligheten är frodig, på holmens sydliga l.o.m. hundartad. På Själo förekommer c. 400 fröväxter och ungefär 190 fågelarter har påträffats.

Det har funnits bosättning på Själo åtminstone sedan 1500-talet. Holmens sevärdheter är den år 1733 uppförda träkyrkan, och huvudbyggnaden till det f.d. mentalsjukhuset som representerar den i skärgården sällsynt förekommande stilen nyklassicism. Nuförtiden verkar Skärgårdshavets forskningsinstitution vid Åbo universitet på området.

Vi önskar att gästerna rör sig enligt den på kartan utmärkta ruttan. På informationstavlorna finns uppgifter om holmens natur och färgstarka historia. Ruttens längd är ungefär 2 km. För att inte störa den i terrängen pågående forskningsverksamheten, är det förbjudet att insamla växter och bryta kvistar. Forskningsinstitutionens byggnader är inte öppna för allmänheten.

Denna kyrkobrygga är avsedd för vattenbussar och fritidsbåtar.

2 Kirkko

Kuin spitaalil Kustaa II Aadolfin aikana alkoi lisääntyä Suomessa, perustettiin vuosina 1619-23 Seilin saarelle Nauvoon spitaalisairaala, jonne ensimmäiset potilaat tulivat vanhasta Pyhän Yrjön sairaalasta Turusta. Pari vuotta myöhemmin saarelle siirrettiin myös Turun Pyhän Hengen sairaalan potilaat, joiden joukossa oli sairaita, so-tainvalideja ja köyhiä.

Spitaalia ja mielisairantta pidettiin Jumalan rangaistuksena ja sinout hoitokeinot olivat Pyhä Sana ja läheviset. Sairaant asuivat Seilissä pienissä mokeissa omassa yhdyskuntanaan. Potilaalla piti olla saarelle tullessaan mukanaan 20 taalaria sekä laudat ruumisarkkua varten. Varattomien hoidon maksoi kotipaikkakunnan vaivais-kassa. Kerran tänne joutunut ei päässyt koskaan pois. Tätä todistavat saaren hau-tausmaahan haudatut 663 spitaalisia, joista on säilynyt merkinnät kirkonkirjoissa. Viimeinen spitaalipotilas kuoli 1785.

Spitaalisille tarkoitettut rakennukset sijaitsivat nykyisen Seilin kirkon itäpuoleisessa mäessä. Päärakennuksista on nähtävissä enää kivijalkoja. Spitaaliset haudattiin suojaiseen hiekkarinteeseen. Kirkkoa ympäröivä hautausmaa on yhä edelleen käytös-sä. Kapea salmi erotti alueen varsinaisesta Seilin pääsaaresta. Spitaalisten saarelle siirrettiin v. 1624 Turun Pyhän Yrjön hospitaalil pieni puukirkko. Seilin pääsaarelle rakennettiin pappila, asuin- ja talousrakennuksia sekä sairaala mielisairaita ja muita hoitokkeja varten.

Nykyinen kirkko rakennettiin v. 1733. Rakennusaineeksi käytettiin saariston hidas-kasvuisista mäntyä, karun maaperän ja suoilaisten tuulien sitkeyttämää puita. Siksi kirkko vieläkin on kuin vastikään tehty, seinähiirret kovia ja kestäviä.

Kirkon nähtävyyksiä ovat saarnastuoli ja -taulu vuodelta 1734, spitaalipotilaiden osasto sekä rikkomuksen tehneille tarkoitettut jalkapuu ja häpepenkki. Presidentin rouva Sývi Kekkonen lahjoitti 1957 kirkkoon alttariliinan. Kirkkolaiva on vuodelta 1967. Pihalla avotelineissä olevat kirkonkellot on vuodelta 1731.

Opastetut käynnit kirkkoon on tilattava etukäteen. Seilin kirkossa järjestetään Ju-malampalveluksia 3 - 4 kertaa kesässä. Päivät on ilmoitettu julkaisussa Saariston suvikirko.

På 1600-talet bröt spetaliska ut på Gotland, Åland och i sydvästra Finland. Gustav II Adolf befälade att man skulle grunda ett sjukhus för spetaliska på någon isolerad holme nära Åbo. Som plats valdes Själo och de flesta spetaliska förflyttades hit år 1622.

Efter som spetaliska och mentalsjukdomar används vara Gods straff gav man ingen vård. Efter att patienterna betalat en lönesvagn för den s.k. vårdplatsen levde de resten av sitt liv på anstalten, isolerade från omvärlden. Vid ankomsten till Själo skulde de spetaliska ha med sig en likstika.

Byggnaderna avsedda för de spetaliska var belägna på en backe öster om Själo kyrka. Av träbyggnaderna kan man numera endast se stenfundarna. De spetaliska begravdes på en skyddad sandstättning. Begravningsplatsen, som omger kyrkan, är fortfarande i bruk. Ett smalt sund skiljde området från huvudholmen. År 1624 flyttade man den lilla träkyrkan vid Göran den Heliges hospital i Åbo till de spetaliskas holme. Man byggde en prästgård, bostads- och ekonomibyggnader samt ett sjukhus för mentalsjuka och andra i behov av vård.

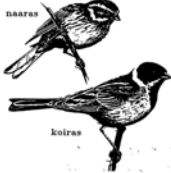
Den nuvarande kyrkan byggdes år 1733. Kyrkans sevärdheter är predikstolen från år 1734, spetaliskapotens återavdelning, samt fontänen och släminnikens avsedda för dem som gjort för-seelser. Presidentens fru, Sývi Kekkonen, skänkte kyrkan en altartduk på 1950-talet. Votivskeppet är från år 1967.

Guidade besök i kyrkan mlste reserveras i förväg. Gudstjänster i Själo kyrka hålles sommartid ungefär en gång i månaden. Dagarna nämles i publikationen Saariston Suvikirkot.

5

Ruoikon ja niityn elämää

Pajusirku
Sävpar
Emberiza schoeniclus
16 cm

Pennastaku
Buskqvätta
Saxicola rubetra
14 cm

Rytikerttunen
Sävängare
Acrocephalus scirpaceus
14 cm

Ruskokerttunen
Sävängare
Acrocephalus schoenobaenus
13.5 cm

Perinteinen niityntalon laiduntaminen on jatkuvasti vähenenyt. Tästä on ollut olosuhteiden seurauksena ruokoiden leviäminen ja runsas umpeenkasvu. Sellisiä on vuodesta 1985 lähtien tutkittu laidunlaitumensa vaikutusta ranta- ja niityntalossa.

Lampait pyydyttiä toimitella ja tallattua ruoikoa aiotaan runon kaivamisessa ottaa. Ruokoiden karsinalla on ainoa onnistunut menetelmä, koska se työntää myös vedessä olevia kasveja. Laidunlaitumensa seurauksena häviää edm. rehevien ranta-alueiden tyypillinen metsä, mm. pikkibokkasta.

Ruokolle ja ranta-alueille tyypillisiä lintulajeja ovat pajusirku, pennastaku, ryti- ja ruskokerttunen. Pajusirku (*Emberiza schoeniclus*) on pesintäaikaan ja maali-huhtikuussa ja koiras aloittaa laulunsa ruokon lämmällä. Pajusirku istuu usein laulamaan pesimänsä luvuksi tai ruon kärjessä.

Pennastaku (*Saxicola rubetra*) kuuluu viljelymaiden lintuun. Nykyään pennastakon tapaa varsin harvoin nähdään, heittäytyä joutomailla tai ruokoiden laidunissa. Laji on helppo havaita sen istuessa näkyvästi alitavalla päällä tai ruon laulua luvuksi laulamaan.

Ruokoiden lämmällä laulevat myös ruskokerttunen (*Acrocephalus scirpaceus*) ja ruskokerttunen (*A. schoenobaenus*). Ruskokerttunen laulaa usein vain sen laulu, sillä lintu liikkuu ruokon lähelle. Ruskokerttunen on sijasta laulua aiemmin laulun luvuksi laulamaan.

Den traditionella betedagen på strandängarna har hela tiden minskat. Följden av detta har delvis varit att vassen öppet sig och stränderna grovt igen. På Sjåbo har man sedan år 1985 underökat förbetedagens leverans på strandängarna värdigt.

För en kan endast beta och trampa ner vassen på strandens terran partier. Näkretur är effektivare än för då det gäller att hålla efter vassen, eftersom de även nyttjar värdigt i vatten. Som följd av förbetedagens försvar i. ex. de fröiga strandängarna tyvärr, äggriset. Betedagen ökar här livskraft och längs nerste de lösligheter ännu värdigt.

Vassens och strandängens mest typiska fågelarter är sävparven, buskqvätta, rüt- och sävängaren. Sävparven (*Emberiza schoeniclus*) anländer till boplatsen i mars-april och hann bjarer djunga som den första av vassarna flygar. Då sävparven sjunger sitter den ofta i toppen av en buske eller av ett värr.

Buskqvätta (*Saxicola rubetra*) är till odlingens markeras arter. Nettidens träffar man säkrast buskqvätta vid övriga säkrar, och vid vassens säkrar. Det är lätt att lägga märke till arten då den sitter väl synlig på en statiskt eller ett värrt och flygar löst.

En av vassens livrigaste sävpare är rütängaren (*Acrocephalus scirpaceus*) och sävängaren (*A. schoenobaenus*). Rütängaren avstämmer sig ofta endast genom sin sång, eftersom fågel håller sig väl dolt sig i vassen. Sävängaren däremot sjunger mera öppet i toppen av vegetationen eller i flykten.

6

Niityn kasveja

Pulkete
Melampyrum arvense
20-30 cm

Keltamatara
Galium verum
20-60 cm

Keto-orvokki
Viola tricolor
8-25 cm

Ketoneilikka
Inganeilikka
Dianthus deltoides
10-30 cm

Ahdekanuokki
Rökikint
Centauria jacea
30-80 cm

Ruuvalla metsä pelto, niityt ja laidunmaat ihmisen on välillä suostunut monia kasveja laulamaan ja ruuvalla metsä.

Turun yliopiston Saariksen tutkimuslaitoksen pitäjällä ja lähellä keuhkoja on tittävasti maamme runsain peltonuokki (*Melampyrum arvense*) -eliintyy. Kaikkiaan Nuovassa on tiedossa yli puolenkymmentä peltonuokkia laulupaitia. Peltonuokkia on levinnyt Pohjois-Eurooppaan viljanviljely, etenkin rukiin siemenen mukana.

Keltamatara (*Galium verum*) kullankeltaiset kukkakertut ja miellyttävä tuoksu ovat tehokas pölyttäjien houkutin. Heijonit tuuletettavien kasvien lehdet ruuvalla ovat voimakkaasti alaspäin kääntyneet. Rakennus on sopeutusta kuivuukselle. Keltamatara on käytetty mm. vatsakipujen, unettomuuden ja hysterian hoitoon. Kasvin juuresta saadaan punaista ja varresta keltaista väriä.

Keto-orvokki (*Viola tricolor*) on levinneisyysalueellaan eteläisen kallioiden ja kalliokeuhkojen kasvi. Se kasvaa myös heinä- ja kanojen pellolla. Yleisimmällä värimuodolla yleensä terähdet ovat violetteja ja silm keltavärisiä värisiä. Koko kasvi on tummanvihreä ja lehtiä ja meikkyä ojujavia pölyttäjät maalailevat, josta meikkyä sijaitee. Keto-orvokki on vanha ruoho- ja värikasvi.

Ketoneilikka (*Dianthus deltoides*) ja ahdekanuokki (*Centauria jacea*) ovat Etelä-Suomessa yleisiä ihmisen luomilla niityillä ja pientareilla.

Kataja (*Juniperus communis*) on väijien kasvupaikantensa ansiosta maapallon laaja-alaisten kasvi. Se esiintyy koko pohjoisella havumetsävyöhykkeellä. Tavallisimmin katajalla ei ole selvää ruovon vaun se kasvuston tyvestä enemmän tai vähemmän sääntömielisenä pölyttäjien. Asteokellolla kasvupölyttäjien, kuten keuhkoilla ja haikkaukilla kasvaa pölyttäjällä, joilla on selkeä piirirakenne ja tuihe, karstomainen latvus. Kataja on ruohottaja.

Kataja on lähes täysin kaksoikotinen. Emylekollisissa on yhtäaikaan sekä ruohottajia että kypsiä sinisiä "marjoja". Katajan marjoja käytetään ruohottajien ja meikkyä ojujavia pölyttäjien ja viinoin. Pitkän käytetyn kasvin puhdistamiseen ja parantamiseen.

Edessä olevalla viljelymailla peltoilla ja niityillä ovat vallanneet alan kalurupaikot, metsäruoho, juola-vehnä, timotei ja murtulaika. Alueita aloitettiin v. 1990 lampaiden laiduntamisen sekä tutkimus laiduntamisen vaikutuksesta kasviton.

Människan har genom att röja skog till åker, äng eller betesmark indirekt hjälpt många växter att sprida sig och frodas i nya områden.

På glebetsområden och de närgränsade fälten vid Skårgårdsbyns forskningsstation vid Åbo Universitet finns den troligen största förekomsten av pulkete (*Melampyrum arvense*) i vårt land. Allt som allt känner man till över fem fyndplatser av pulkete i Nagra. Pulketen har spridit sig till norra Europa framför allt med råguttside.

Gulmatara (*Galium verum*) pölyttajien blomställingar och dess behagliga doft fungerar som effektivt lockbete för pollinerare. Kantarna på de här igenslagna småna bladen är starkt nedåtriktade. Denna struktur är en anpassning till torra. Gulmatara har bl.a. använts till värd av magneter, simlöslighet och hysteri. Av växtens rot får man röt och av stjälken gul färg.

Keto-orvokki (*Viola tricolor*) är till bergens och bergslagens växter och har en sydlig utbredning. Den växer även på hö- och trädgård. I sin äldsta form är de övriga kronbladens violettera och det nedre gulvitt. Den rödaktiga pricken i blomans mitt och saktaktiga leder pollinerarna till blomröret, där honungen finns. Styvmorsvioletten är en gammal medicinal- och färgväxt.

Inganeilikkan (*Dianthus deltoides*) och rökikint (*Centauria jacea*) är allmänna i södra Finland på ångar och åkerrens skräpde av människan.

Enen (*Juniperus communis*) är, på grund av sina anpassningskrav på växtplats, jordens mest utbredda växt. Den förekommer i hela den nordliga borealisregionen. För det mesta har enen ingen egentlig stam, utan delar sig från basen till en mer eller mindre oregelbunden buske. På soliga växtplatser (Ls. Ell. eller kallhygien) finns pelarenen, som har en tydlig stam, och en tät konformad krona. Enen är fridrygt.

Enen är nästan helt dikotyledon; blombladen har samtidigt både röt gröna och mörka "hår". Enen används för att kurrera magbesvär samt till kryddor i köttrester och smag. Med kådan kan man pusa sår och underlätta sårkräkningen.

På de öppnare åkrarna och ångarna framför er har hundkollan, äggriset, kvickroten, timoteien och värdelien blivit ut i sig. På områden påberojades förbetedagen år 1990, och en undersökning över betedagens leverans på värdelien.

9 Postilaituri

Selliin saari sijaitsee Aariston selän lounaispuolella noin 30 km päässä Turusta. Saaren suurin pituus on noin 2,5 km, leveys 1,5 km ja pinta-ala 1,6 km². Selliin korkein kohta on noin 40 m merenpinnan yläpuolella ja se on noussut merestä noin 5000 vuotta sitten. Vielä tuhansia vuosia tämän jälkeen alueella oli useita erillisiä pieniä saaria ja aaltojen huuhdomia kallioluotoja. Maankohoamisen (5,5 mm/v) myötä ne ovat yhtyneet nykyiseksi Selliin saareksi. Kasvillisuus on rehevää, saaren eteliosassa lehtomaista. Selliissä esiintyy noin 400 siemenkasvilajia. Lintulajeja on tavattu noin 190.

Asutusta Selliissä on ollut ainakin 1500-luvulta lähtien. Saaren nähtävyyksiä ovat v.1733 rakennettu punkirkko ja saaristossa harvinaista usklassista tyyliä edustava entinen mielisairaalan päärakennus. Nykyisin alueella toimii Turun yliopiston Saarisotomeren tutkimuslaitos.

Toivomme vierailijoiden liikkuvan karttaan merkityllä reitillä. Opastetaulut kertovat saaren luonnosta ja värikästä historiasta. Reitillä pituus on noin 2 km. Jotta maastossa tapahtuville tutkimustoiminnalle ei aiheutuisi häiriötä on kasvien keräily ja oksien taittaminen kielletty. Tutkimuslaitoksen rakennukset eivät ole avoimia matkailijoille.

Tämä postilaituri on tarkoitettu yhteis- ja tutkimusaluksille, joiden liikennöintiä ulkopuolisten veneiden välitöiden kanssa kiinnittäminen ei saa häiritä. Veneilijöille tarkoitettu laiturit on saaren vastakkaisella puolella Kirkkoniemien pohjoispuolella.

Holmen Sjalö ligger på sydvästra sidan av Erstan ca 30 km från Åbo. Holmen är som längst ca 2,5 km, som bredast 1,5 km, och ytan är 1,6 km². Sjalös högsta punkt är ungefär 40 m över havet, och den har stigit ur havet för ca 5000 år sedan. Ännu flere tusen år senare fanns det många åtskilda små holmar och vågsköljda stenklippor på området. P.g.a. landhöjningen (5,5mm/år) har de sammanbundits till den nuvarande holmen Sjalö. Växtligheten är frodig, på holmens sydsida t.o.m. hundartad. På Sjalö förekommer ca 400 fröväxterter och ungefär 190 fågelarter har påträffats.

Det har funnits bosättning på Sjalö åtminstone sedan 1500-talet. Holmens sevärdheter är den år 1733 uppförda träkyrkan, och huvudbyggnaden till det f.d. mentalsjukhuset som representerar den i skärgården sällsynt förekommande stilen nyklassicism. Närliggande verkar Skärgårdshavets forskningsinstitution vid Åbo universitet på området.

Vi önskar att gästerna rör sig enligt den på kartan utmärkta rutten. På informationstavlorna finns uppgifter om holmens natur och färgstarka historia. Rutten längd är ungefär 2 km. För att inte störa den i terrängen pågående forskningsverksamheten, är det förbjudet att insamla växter och bryta kvistar. Forskningsinstitutionens byggnader är inte öppna för allmänheten.

Den här postbryggan är avsedd för förbindelse- och forskningsfartyg, vilkas trafik inte får störas ens genom tillfällig förtöjning av obehöriga båtar. Den bryggan som är avsedd för övriga båtforare finns på holmens motsatta sida, på nordsidan av kyrksundet.